

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Lidé s mentálním postižením, aneb svět z jiného úhlu pohledu

**The world of mentally challenged people from a different
perspective**

Diplomová práce

Vedoucí práce:

PhDr. Monika Válková

Autorka práce:

Bc. Anežka Horová

2022

Poděkování

Děkuji vedoucí diplomové práce PhDr. Monice Válkové za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Dále bych chtěla poděkovat paní ředitelce a paní asistence a klientům z chráněné dílny Lemniskáta za velmi vlídné přijetí a poskytnutí odpovědí na mé dotazy.

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem Lidé s mentálním postižením, aneb svět z jiného úhlu pohledu napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.“

V Praze dne

podpis

Anotace

Diplomová práce se zabývá kvalitou života lidí s mentálním postižením v České republice. Práce je rozdělena na dvě části, a to teoretickou a praktickou.

V teoretické části je zahrnuta legislativa, vymezení pojmu mentální retardace, podmínky života lidí s mentálním postižením v oblasti vzdělávání, zařazení do pracovního prostředí, v oblasti sexuálního života, v oblasti bydlení, v oblasti volnočasových aktivit. Důležitou součástí teoretické části jsou i metody sociální práce s mentálně postiženými lidmi a působení nevládních neziskových organizací zaměřených na pomoc lidem s mentálním postižením.

V praktické části je popsána činnost konkrétní chráněné dílny Lemniskáta a proveden průzkum formou dotazníků mezi klienty, které tato dílna zaměstnává. Obdobný dotazník je předložen i paní ředitelce a její zástupkyni. Dotazník je zaměřen na zjištění celkové spokojenosti klientů této dílny.

Klíčová slova

Mentální postižení, vzdělávání, chráněné pracoviště, chráněné a podporované bydlení, metody sociální práce, nevládní neziskové organizace, klient

Annotation

The main focus of this diploma thesis is the quality of mentally challenged people's life in the Czech Republic. The thesis is divided into two chapters, the theoretical and the practical.

The theoretical part includes legislation, the definition of mental retardation, educational conditions of mentally challenged people, their enrollment into professional and sexual life as well as housing and leisure activities. The important part of the theoretical part is the use of social work methods aiming at mentally challenged people and the role of non-governmental non-profit-making corporation in the sphere of mentally challenged people.

In the practical part is being described the activity of specific protected facility called Lemniskáta followed by questionnaire among clients working in the facility. A similar questionnaire is also given to the director and under-director of this facility. The main goal of these questionnaires is to find the level of satisfaction of the facility's clients.

Keywords

Mental retardation, education, protected facility, protected and subsidized housing, the methods of social work, non-governmental non-profit-making corporation

Obsah

Seznam použitých zkratk	7
ÚVOD	8
A. Teoretická část	9
1. Legislativní rámec problematiky zdravotního postižení	9
1.1. Mezinárodní právní předpisy	9
1. 1. 1. Úmluva na ochranu lidských práv a základních svobod	9
1. 1. 2. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením	10
1. 1. 3. Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny	11
1. 2. Právní předpisy v České republice	12
1. 2. 1. Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách	13
1. 2. 2. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách	14
1. 2. 3. Zákon č. 198/2009 Sb., o Zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)	15
2. Vymezení pojmu mentální retardace	16
2. 1. Pojem „mentální retardace“	16
2. 2. Klasifikace mentální retardace	17
3. Život lidí s mentálním postižením (retardací)	21
3. 1. Vzdělávání a zařazení lidí s mentálním postižením (retardací) do pracovního prostředí	21
3. 1. 1. Problematika vzdělávání lidí s mentálním postižením (retardací)	21
3. 1. 2. Problematika zařazení lidí s mentálním postižením (retardací) do pracovního prostředí	24
3. 2. Sexualita a lidé s mentálním postižením (retardací)	28
3. 2. 1. Pojem sexualita a historický pohled na ni	28
3. 2. 2. Sexualita a sexuální výchova u lidí s mentálním postižením	29
3. 2. 3. Násilí, včetně sexuálního páchané na lidech s mentálním postižením	31
3. 2. 4. Mentální postižení a mateřství (rodičovství)	33
3. 3. Chráněné a podporované bydlení kontra ústavní péče	35
3. 3. 1. Komunitní bydlení	35
3. 3. 2. Chráněné bydlení	36
3. 3. 3. Podporované bydlení	38
3. 3. 4. Sociální byty	40
3. 3. 5. Ústavy sociální péče a lůžková psychiatrická zařízení	40

3. 3. 6. Srovnání ústavní péče s domácím prostředím	42
3. 4. Sport a jiné volnočasové aktivity lidí s mentálním postižením	43
4. Metody sociální práce s mentálně postiženými lidmi	46
4. 1. Individuální sociální práce	47
4. 2. Skupinová sociální práce	48
4. 3. Komunitní sociální práce	49
5. Nevládní neziskové organizace zaměřené na pomoc lidem s mentálním postižením (retardací)	50
5. 1. Občanská sdružení	51
5. 2. Obecně prospěšné společnosti	52
5. 3. Nadace a nadační fondy	53
5. 4. Církevní a náboženské společnosti	54
B. Praktická část	57
6. Chráněná dílna Lemniskáta – život bez bariér, o. p. s.	57
6. 1. Metodologie výzkumu	58
6. 2. Klienti, kterých se bude průzkum týkat	59
6. 3. Dotazy určené klientům (zaměstnancům, kterým je chráněné pracoviště určené)	59
6. 3. 1. Klient č. 1 – Muž 42 let	60
6. 3. 2. Klient č. 2 – Muž (věk blíže nespecifikoval)	61
6. 3. 3. Klient č. 3 – Žena – 36 let	62
6. 3. 4. Klient č. 4 – Žena – 27 let	63
6. 3. 5. Klient č. 5 – Žena – 57 let	63
6. 4. Dotazy určené zaměstnancům (sociálním pracovníkům)	64
6. 4. 1. Ředitelka chráněné dílny	65
6. 4. 2. Zástupkyně paní ředitelky	66
6. 5. Vyhodnocení dotazníků a odvození závěrů	67
Závěr	70
Zdroje	72
ABSTRAKT	77

Seznam použitých zkratek

ČMPS	Český svaz mentálně postižených sportovců
ČR	Česká republika
DS	Downův syndrom
EHS	Evropské hospodářské společenství
F70	Lehká mentální retardace
F71	Střední mentální retardace
F72	Těžká mentální retardace
F73	Hluboká mentální retardace
F78	Jiná mentální retardace
F79	Neurčená mentální retardace
HTFE	Hipoterapie ve fyzioterapii a ergoterapii
IQ	Intelligenční kvocient
LF UK	Lékařská fakulta Univerzity Karlovy
LMP	Lehké mentální postižení
MKN	Mezinárodní klasifikace nemocí
o. p. s.	Obecně prospěšná společnost
OSN	Organizace spojených národů
OZP	Osoby se zdravotním postižením
PAS	Porucha autistického spektra
Sb.	Sbírka
TP	Tělesně postižený
WFN	Všeobecná fakultní nemocnice
WHO	Světová zdravotnická organizace
ZŠ	Základní škola
ZTP	Zvlášť tělesně postižený
ZTP/P	Zvlášť tělesně postižený s průvodcem
z.ú.	Zapsaný ústav

ÚVOD

Ke své diplomové práci jsem si vybrala téma „Lidé s mentálním postižením, aneb svět z jiného úhlu pohledu. Cílem práce je zodpovězení otázky: „Jaká je kvalita života lidí s mentálním postižením v České republice a jak jsou konkrétní lidé s mentálním postižením spokojeni se svým životem?“

Svět lidí s mentálním postižením je plný malých „nedobytných“ území, která ale musí být zbytkem světa objeven, aby bylo možné jim co nejlépe v jejich už tak těžké životní situaci pomoci. V první řadě je důležité, aby práva, ale i povinnosti všech lidí, i těch s mentálním postižením byla ukotvena v právním řádu. Z uvedeného důvodu je celá první kapitola diplomové práce věnována legislativnímu rámci problematiky zdravotního (a tedy i mentálního) postižení a to jak v mezinárodním kontextu, tak i v právním řádu České republiky.

Pokud chceme poznat život lidí s mentálním postižením, musíme nejdříve pochopit, co vůbec znamená pojem „mentální postižení“ či „mentální retardace“. Vymezením pojmu mentální retardace, včetně její klasifikace se zabývá druhá kapitola.

Třetí kapitola je zaměřena na pohled na život lidí v různých, pro kvalitní život naprosto nezbytných oblastech. Mapuje možnosti vzdělávání a zařazení do pracovního prostředí. Věnuje se i osobnějším problémům, tj. sexualitě takto postižených lidí a jejich případné rodičovské (mateřské) roli. Další podkapitola je zaměřena na možnosti bydlení mentálně postižených lidí, přičemž vyzdvihuje současný proces odklonu od života v institucích k individualizované podpoře. V této kapitole není zapomenuto ani na možnosti využití volného času, který je pro kvalitní život lidí s mentálním postižením, stejně jako u ostatních lidí, jeho nezbytnou součástí.

Lidé s mentálním postižením ale ve většině případů potřebují ke svému životu kvalitní pomoc od společnosti. Aby uvedená pomoc byla opravdu funkční a cílená, používají se v sociální práci s uvedenými lidmi různé metody. Uvedenými metodami se zabývá čtvrtá kapitola. Vyspělá společnost ale nezůstává k mentálně postiženým lidem „slepá“, vznikají různé nevládní neziskové organizace, jako občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti a podobně, které jsou popsány v páté kapitole.

Poslední část diplomové práce je zaměřena na praktickou část, ve které je formou dotazníku zjišťována spokojenost klientů (zaměstnanců) s mentálním postižením v chráněné dílně Lemniskáta.

A. Teoretická část

1. Legislativní rámec problematiky zdravotního postižení

První kapitola diplomové práce se bude zabývat zákony, které se týkají problematiky lidí se zdravotním postižením, včetně mentálního. V první části budou nastíněny mezinárodní platné předpisy a druhá část bude věnována právním předpisům týkajících se České republiky

1.1. Mezinárodní právní předpisy

K hlavním mezinárodním platným předpisům patří:

- Úmluva na ochranu lidských práv a základních svobod č. 209/1992 Sb.
- Úmluva o právech osob se zdravotním postižením č. 010/2010 Sb.
- Úmluva o právech dítěte č. 104/1991 Sb.
- Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny č. 96/2001 Sb.
- Evropská sociální charta Rady Evropy – právo na ochranu zdraví a právo na sociální a lékařskou pomoc¹

Hlavními mezinárodními předpisy jsou Úmluva na ochranu lidských práv a základních svobod č. 209/1992 Sb. a Úmluva o právech osob se zdravotním postižením č. 010/2010 Sb.

1. 1. 1. Úmluva na ochranu lidských práv a základních svobod

„Dne 21. února 1991 byla v Madridu podepsána jménem České a Slovenské Federativní Republiky Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8, sjednaná v Římě dne 4. listopadu 1950.“² Uvedená Úmluva vycházela z Všeobecné deklarace lidských práv, která byla vyhlášena Valným shromážděním Organizace spojených národů 10. prosince 1948. Cílem Úmluvy je dosažení

¹ **Zákony k problematice zdravotního postižení** Zveřejněno uživatelem Pavlína Jiráková | 17. 01. 2014, [online]. [vid 11. 11. 2021]. Dostupné z <https://www.alfabet.cz/legislativa/zakony-k-problematice-zdravotniho-postizeni/>

² **Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod**, [online]. [vid 11. 11. 2021]. Dostupné z: <http://www.nssoud.cz/historie/umluva.pdf>

větší jednoty mezi jejími členy. K dosažení této jednoty má mimo jiné přispět i ochrana a další rozvoj lidských práv a základních svobod.

Úmluva představuje základní pilíř k přístupu k lidem s jakýmkoliv postižením, a to i s mentálním, protože hned v 1. Hlavě je zaručeno právo na život všem lidem, a to bez ohledu na jejich zdravotní či jiné postižení. Konkrétně v této části stojí:

„1. Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest.

2. Zbavení života se nebude považovat za způsobené v rozporu s tímto článkem, jestliže bude vyplývat z použití síly, které není víc než zcela nezbytné, při:

- a) obraně každé osoby proti nezákonnému násilí;*
- b) provádění zákonného zatčení nebo zabránění útěku osoby zákonně zadržené;*
- c) zákonně uskutečněné akci za účelem potlačení nepokojů nebo vzpoury.“³*

1. 1. 2. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením

Na Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod přímo navazuje další významný právní předpis a to Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, jejíž text byl přijat Valným shromážděním OSN dne 13. prosince 2006. V České republice vstoupila tato úmluva v platnost dne 28. října 2009 a ve Sbírce mezinárodních smluv byla vyhlášena pod č. 10/2010 Sb. m. s.

„ Úmluva je významnou smlouvou o lidských právech a základních svobodách, doplňuje tedy sedm stávajících základních lidskoprávních úmluv OSN. Je založena na principu rovnoprávnosti a zaručuje osobám se zdravotním postižením (dále jen „osoby se ZP“) plné uplatnění všech lidských práv a podporuje jejich aktivní zapojení do života společnosti. Úmluva je založena na obecných zásadách, kterými jsou především:

- respekt k lidské důstojnosti a nezávislosti,*
- zákaz diskriminace,*
- plné zapojení do společnosti,*

³ Sdělení č. 209/1992 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, [online]. [vid 11. 11. 2021]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-209>

- rovnost příležitostí,
- přístupnost,
- rovnost žen a mužů,
- respekt k vyvíjejícím se schopnostem dětí a jejich právu na zachování identity.“⁴

Hlavním úkolem Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením je chránit, podporovat a zajišťovat lidem se zdravotním postižením plné a rovné užívání všech lidských práv a zaručit jim základní svobody. Zároveň podporuje úctu k jejich přirozené důstojnosti. Dle článku 4 této Úmluvy se všechny státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy „zavazují zajistit a podporovat plnou realizaci všech lidských práv a základních svobod všem osobám se zdravotním postižením bez jakékoliv diskriminace na základě zdravotního postižení.“⁵

Uvedená Úmluva specifikuje i pojem osoba se zdravotním postižením, kam patří i lidé s mentálním postižením, kterým se bude věnovat moje diplomová práce. Podle dané Úmluvy: „Osoby se zdravotním postižením zahrnují osoby mající dlouhodobé fyzické, duševní, mentální nebo smyslové postižení, které v interakci s různými překážkami může bránit jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti na rovnoprávném základě s ostatními.“⁶

1. 1. 3. Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny

Posledním právním předpisem, který bude zmíněn v rámci mezinárodních předpisů, je Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny. Úmluva byla přijata dne 4. dubna 1997 byla v Oviadu. Uvedená Úmluva zaručuje všem lidem bez rozdílu práva a svobody v oblasti aplikace medicíny a biologie. Na základě uvedené Úmluvy je veškeré blaho a zájmy všech lidí nadřazeno

⁴ **Úmluva o právech osob se zdravotním postižením**, [online]. [vid 11. 11. 2021]. Dostupné z: Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením (mpsv.cz)

⁵ **Úmluva o právech osob se zdravotním postižením**, [online]. [vid 11. 11. 2021]. Dostupné z: Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením (mpsv.cz)

⁶ **Úmluva o právech osob se zdravotním postižením**, [online]. [vid 11. 11. 2021]. Dostupné z: Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením (mpsv.cz)

zájmům společnosti nebo vědy. Zároveň musí všechny smluvní strany zaručit rovnou a dostupnou kvalitní zdravotní péči všem lidem a veškeré zákroky v oblasti péče o zdraví provádět v souladu s příslušnými povinnostmi a standardy.

Veškeré zákroky v oblasti péče o zdraví je na základě této úmluvy možné provést pouze na základě poskytnutí svobodného informovaného souhlasu dotčené osoby. V kapitole II, článku 6 je popsána ochrana osob neschopných dát souhlas. Toto se týká i osob s mentálním postižením. Konkrétně je v bodě 3 tohoto článku uvedeno. „*Pokud podle platného práva dospělá osoba není schopna dát souhlas se zákrokem z důvodu duševního postižení, nemoci nebo z podobných důvodů, lze zákrok provést pouze se souhlasem jejího zákonného zástupce nebo příslušného orgánu nebo osoby či instituce pověřených ze zákona.*“⁷

1. 2. Právní předpisy v České republice

Jelikož Česká republika je jednou ze stran, které podepsaly výše uvedené mezinárodní právní předpisy, právní úprava problematiky zdravotního postižení v České republice z těchto mezinárodních platných předpisů musí vycházet. K hlavním předpisům právní úpravy v České republice především patří:

- Ústava České republiky č. 001/1993 Sb.
- Listina práv a svobod č. 002/1993 Sb.
- Zákon č. 500/2004 Sb., Správní řád
- Zákon č. 359/ 1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
- Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách
- Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění
- Zákona č.592/1992 Sb., o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění
- Zákon č. 551/1991 Sb., o Všeobecné zdravotní pojišťovně České republiky
- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
- Zákon č. 366/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

⁷ Série Evropských úmluv – č. 164, **ÚMLUVA NA OCHRANU LIDSKÝCH PRÁV A DŮSTOJNOSTI LIDSKÉ BYTOSTI V SOUVISLOSTI S APLIKACÍ BIOLOGIE A MEDICÍNY**, [online]. [vid 11. 11. 2021]. Dostupné z: https://www.lf3.cuni.cz/3LF-426-version1-umluva_o_lidskych_pravech_a_biomedicine.pdf

- Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením
- Zákon č. 472/2011 Sb., kterým se mění školský zákon č. 561/2004
- Zákon č. 262/2006 Sb., Zákoník práce
- Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu
- Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti
- Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění
- Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů
- Zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích
- Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě
- Zákon č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích
- Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu
- Zákon č. 198/2009 Sb., o ochraně před diskriminací
- Zákon č. 133/2000 Sb., evidenci obyvatel a rodném čísle
- Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele.⁸

Tato kapitola se nebude podrobně zabývat všemi zákony, upravujícím danou problematiku v České republice, ale rozeberu pouze několik z nich, a sice Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a Zákon č. 198/2009 Sb., Zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon).

1. 2. 1. Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách

Uvedený zákon mimo jiné upravuje práva a povinnosti pacientů, zdravotnických pracovníků a poskytovatelů zdravotních služeb při poskytování zdravotních služeb. V paragrafu 28, písm. e), odst. 2 je myšleno i na osoby se zdravotním postižením, včetně osob s mentálním postižením, jelikož dle tohoto má pacient při poskytování zdravotnických služeb mimo jiné právo na *„nepřetržitou přítomnost opatrovníka, popřípadě osoby určené opatrovníkem, je-li osobou, jejíž svéprávnost je omezena tak, že není způsobilá posoudit poskytnutí zdravotních služeb, popřípadě důsledky jejich*

⁸ **Zákony k problematice zdravotního postižení** Zveřejněno uživatelem Pavλίna Jiráková | 17. 01. 2014, [online]. [vid 11. 11. 2021]. Dostupné z <https://www.alfabet.cz/legislativa/zakony-k-problematice-zdravotniho-postizeni/>

poskytnutí.“⁹ Uvedená interpretace vychází z Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny, konkrétně z kapitoly II., článku 6 v bodě 3, jak je uvedeno v podkapitole 1.1.3.

1. 2. 2. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Jedním ze stěžejních právních předpisů, zabývajících se problematikou lidí se zdravotním postižením, respektive s mentálním postižením je Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, jehož „hlavním posláním tohoto zákona je chránit práva a zájmy lidí, kterým se hůře prosazují, např. kvůli mentálnímu postižení. Tento zákon upravuje možnosti podpory a pomoci pro osoby, které se např. z důvodu mentálního postižení dostaly do nepříznivé sociální situace. To znamená, že je pro ně obtížné řešit svoji životní situaci tak, aby zůstaly součástí běžné společnosti a mohly žít běžným životem. Pro lidi, kteří se dostanou do takové situace, zákon definuje, jaké možnosti pomoci a podpory mohou využít. Jde o **sociální služby a příspěvek na péči**. Zákon také vymezuje práva a povinnosti sociálních služeb a jejich uživatelů. Definuje také funkci a výkon inspekce poskytování sociálních služeb a upravuje podmínky pro výkon činnosti sociálních pracovníků a jiných pracovníků působících v sociálních službách.“¹⁰

Zákon o sociálních službách je zaměřen na následující oblasti:

- oblast příspěvku na péči,
- oblast sociálních služeb,
- oblast smlouvy o poskytnutí sociálních služeb,
- oblast inspekce sociálních služeb.

Základním stavebním kamenem tohoto zákona je bezplatná pomoc všem občanům v nepříznivé sociální situaci. Nepříznivou sociální situací se dle § 3, písm. b) rozumí „oslabení nebo ztráta schopnosti z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu, pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí, ohrožení práv a zájmů trestnou činností

⁹ Zákon č. 372/2011 Sb., Zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), [online]. [vid 11. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-372#cast4>

¹⁰ Zákon o sociálních službách, [online]. [vid 15. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.spmpr.cz/pro-rodinu/legislativa/zakon-o-socialnich-sluzbach/>

*jiné fyzické osoby nebo z jiných závažných důvodů řešit vzniklou situaci tak, aby toto řešení podporovalo sociální začlenění a ochranu před sociálním vyloučením.*¹¹

1. 2. 3. Zákon č. 198/2009 Sb., o Zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)

Zákon, který jednoznačně stanovuje rovnoprávné zacházení se všemi občany, včetně zdravotně, a tím pádem i mentálně, postižených je tzv. antidiskriminační zákon. „*Antidiskriminační zákon stanoví, z jakých důvodů je rozlišování mezi lidmi nepřípustné. Jsou to rasa, etnický původ, národnost, státní příslušnost, pohlaví, sexuální orientace, věk, zdravotní postižení, náboženské vyznání, víra a světový názor. Současně antidiskriminační zákon vymezuje situace, v nichž je diskriminace zakázána. Jde o zaměstnání, podnikání, vzdělání, zdravotní péči, poskytování zboží a služeb včetně bydlení, pokud jsou nabízeny veřejnosti.*“¹²

¹¹ **Zákon č. 108/2006 Sb. Zákon o sociálních službách**, [online]. [vid 15. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

¹² **Ombudsman, veřejný ochránce práv**, [online]. [vid 15. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/pusobnost/rovne-zachazeni-a-diskriminace/>

2. Vymezení pojmu mentální retardace

Druhá kapitola diplomové práce se bude zabývat vymezením samotného pojmu mentální retardace z různých pohledů jeho členění. Tím jak ve společnosti dochází k posunu v chápání různých postižení, včetně mentálních, mění se i vlastní definice a specifikace jednotlivých postižení. Z uvedeného vyplývá, že nelze nikdy obsáhnout a definovat přesně a nastálo pojem „mentální retardace“. Všechny definice v sobě zahrnují postoj dané společnosti a jednotlivců k dané problematice. Výběr definic a vysvětlení v této diplomové práci nemůže proto zahrnout všechny definice a vysvětlení.

2. 1. Pojem „mentální retardace“

Existuje velké množství více či méně vystihujících definic mentálního postižení (mentální retardace). Jednou z nejužitečnějších se mi jeví následující: *„Mentální postižení (retardace) je vývojová porucha, která postihuje všechny složky osobnosti (tělesnou, duševní a sociální). V různé intenzitě se dále projevuje snížení rozumových schopností. To se odráží na kvalitě vnímání, myšlení, představ, paměti, pozornosti a řečových schopnostech. Mentálně postižení jsou jednou z nejpočetnějších skupin mezi všemi zdravotně postiženými. Mentální postižení je zpravidla doprovázeno poruchou adaptace. Problémy s adaptací na prostředí souvisí také se zpomaleným, zaostávajícím vývojem a také s omezenými možnostmi vzdělávání.“*¹³

Samotný název mentální retardace se skládá ze dvou slov, které původně pochází z latinského jazyka. Slovo „mens“ se dá volně přeložit jako „mysl“ či „duše“ a slovo „retardare“ v překladu značí „zpomalení“ či „zpoždění“. *„Doslovný překlad by tedy zněl – zpomalení mysli, duševní opoždění. Ve skutečnosti je mentální retardace mnohem složitější, a hlavně – nepostihuje jenom mysl, ale celou osobnost člověka (působí na duševní, tělesnou i sociální složku). Ovlivňuje nejen úroveň rozumových schopností, ale týká se i citů, schopnosti učit se, přizpůsobit se prostředí, schopnosti komunikovat, možnosti navazovat vztahy s ostatními lidmi, ovlivňuje společenské a pracovní uplatnění atd.“*¹⁴

¹³ Jsme jiní – lidé s mentálním postižením, [online]. [vid 20. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.cpzp.cz/clanek/2367-0-Jsme-jini-lide-s-mentalnim-postizenim.html>

¹⁴ Osoby s mentálním postižením – varianta 1 (2. Jsme mentálně postižení, ale nejsme proto méněcenní), str. 4, [online]. [vid 20. 12. 2021]. Dostupné z: https://clanky.rvp.cz/wp-content/upload/prilohy/10043/kapitola_mentalni_postizeni.pdf

Z uvedeného vyplývá, že na pojem mentální retardace je nutné pohlížet různorodě, interdisciplinárně, neboť „*mentální retardaci je možné definovat podle nejrůznějších kritérií,*

ke kterým patří například :- podle etiologie (příčin), podle klinických symptomů, podle vývojových období, podle hloubky postižení, podle stupně inteligence.“¹⁵

Jinými slovy se dá říct, že člověk s mentálním postižením je takový obraz, malovaný námi neznámými barvami. Je to obraz na plátně života, kde každá odlišnost má svoje místo a tvoří celek člověka, který je jen trochu jiný než my.

2. 2. Klasifikace mentální retardace

Nejucelenější klasifikace mentální retardace je uveřejněna v publikaci Světové zdravotnické organizace WHO „*International Classification of Diseases and Related Health Problems*“, v češtině „*Mezinárodní klasifikace nemocí a souvisejících zdravotních problémů*“. Uvedená publikace zahrnuje systém označující a klasifikující lidská onemocnění, zdravotní problémy a další příznaky, okolnosti a situace. V České republice uvedená klasifikace nemocí je v platnosti od roku 1994.

Dle uvedené klasifikace je „*Stav zastaveného nebo neúplného duševního vývoje, který je charakterizován zvláště porušením dovedností, projevujícím se během vývojového období, postihujícím všechny složky inteligence, to je poznávací, řečové, motorické a sociální schopnosti. Retardace se může vyskytnout bez nebo současně s jinými somatickými nebo duševními poruchami.*“¹⁶

Mentální retardace je v uvedené klasifikace vedena pod položkami F70-79. Konkrétní rozdělení je uvedeno v následující tabulce:

¹⁵ Manuál základních postupů jednání při kontaktu s osobami s mentálním postižením, str. 5, [online]. [vid 20. 12. 2022]. Dostupné z: <http://www.mikroregion-vsetinsko.cz/PIC/Manu%C3%A1l/Manu%C3%A1l%20-%20ment%C3%A1ln%C3%AD%20posti%C5%BEen%C3%AD.pdf>

¹⁶ F70-F79 - Mentální retardace, [online]. [vid 20. 12. 2021]. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F70-F79>

Tabulka č. 1 – Klasifikace mentální retardace dle MKN-10 2021

Položka	Klasifikace mentální retardace	Co daná položka (stupeň mentální retardace zahrnuje
F70	Lehká mentální retardace	- lehká slabomyslnost (oligofrenie) - lehká mentální subnormalita
F71	Střední mentální retardace	- střední slabomyslnost (oligofrenie) - imbecilita
F72	Těžká mentální retardace	- těžká mentální subnormalita - idioimbecilita
F73	Hluboká mentální retardace	- hluboká slabomyslnost (oligofrenie) - idiocie
F78	Jiná mentální retardace	
F79	Neurčená mentální retardace	- mentální retardace NS - mentální subnormalita NS - oligofrenie NS

Zdroj: : <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F70-F79>, vlastní zpracování

Pro zařazení do příslušného stupně mentální retardace se používá měření pomocí tzv. testů inteligence, který ale lze nahradit i určením stupně sociální adaptace na určité prostředí. Uvedené testy inteligence, na základě kterých se určí případný stupeň mentální retardace, musí vždy provádět příslušný odborný pracovník. Nikdy nelze diagnózu určit pomocí dnes tolik rozšířených IQ testů, ať už na internetu, v knize či v časopise. Dále je nutné si uvědomit, že *Při řešení diagnostické otázky možné mentální retardace je nejvýše nutné přistupovat k IQ testům s potřebnou kritičností a chápat je jen jako doplňkové nástroje, které pouze přispívají k výsledné diagnostice, ale nejsou jejím hlavním určujícím kritériem. Musíme mít na paměti, že standardní testy inteligence a komplexní testové baterie rozlišují mezi normou a subnormou, ale v rámci pásma defektu a hrubé subnormy již jejich diferenciatní schopnost slábne. Nízkých skóre vzbuzujících podezření na mentální retardaci v rámci inteligenčních testů lze také dosáhnout řadou rozmanitých cest.*¹⁷

*„K posouzení mentální retardace neodmyslitelně patří posouzení adaptability, které v zásadě určuje stupeň mentální retardace. I když bývá mnohdy nekriticky a nerozumně preferována hodnota IQ, je míra určení adaptability zásadnější“.*¹⁸

¹⁷ VALENTA, M, MICHALÍK, J., LEČBYCH M., a kol., Mentální postižení, GRADA, 2018, ISBN 978-80-271-0378-2, str. 29

¹⁸ VALENTA, M, MICHALÍK, J., LEČBYCH M., a kol., Mentální postižení, GRADA, 2018, ISBN 978-80-271-0378-2, str. 29

Při posuzování stupně mentální retardace je zapotřebí vycházet i z toho, že „*intelektuální schopnosti a sociální přizpůsobivost se mohou měnit v průběhu času a i snížené hodnoty se mohou zlepšovat cvičením a rehabilitací. Diagnóza má odpovídat současnému stavu duševních funkcí.*“¹⁹

Nyní budou blíže specifikovány jednotlivé stupně mentální retardace. Položka F70, neboli lehká mentální retardace vyznačuje osoby, jejichž hodnota IQ se pohybuje mezi 50 a 69 a u dospělých osob tak odpovídá mentálnímu věku mezi 9 a 12 lety. Osoby, u nichž je diagnostikována lehká mentální retardace mají sice problémy ve školní výuce, ale jsou schopni se zapojit do společnosti jak prací, tak svými sociálními vztahy.

Druhá skupina, která je označována položkou F71, tzn. osoby se střední mentální retardací, jsou jedinci, jimž bylo naměřeno IQ mezi hodnotami 35 až 49, což jsou hodnoty odpovídající mentálnímu věku mezi 6 až 9 lety. Lidé s tímto stupněm mentálního postižení bývají dosti vývojově opoždění v dětství. Ale i přesto „*mnozí se dokáží vyvinout k určité hranici nezávislosti, dosáhnou přiměřené nezávislosti a soběstačnosti, dosáhnou přiměřené komunikace a školních dovedností.*“²⁰ Ale i přes zmíněné budou tyto osoby v dospělosti potřebovat určitou pomoc a podporu.

Třetí skupina označovaná položkou F72 zahrnuje osoby jejichž hodnota IQ byla naměřena mezi 20 až 34 a odpovídá mentálnímu věku mezi 3 a 6 lety zahrnuje lidi, kteří potřebují trvalou pomoc a podporu.

Do čtvrté skupiny, označované položkou F73, patří osoby, jejichž IQ má hodnotu 20 nebo nižší a odpovídá mentálnímu věku nižšímu, než jsou 3 roky. „*Stav způsobuje nesamostatnost a potřebu pomoci při pohybování, komunikaci a hygienické péči.*“²¹

Do skupiny označené položkou F78 se zařazují pouze osoby, u nichž je nutné přistoupit k určení jejich stupně inteligence jinou metodou, protože standardní měření IQ je u nich znemožněno v důsledku jejich somatického poškození. Jedná se například o lidi nevidící, neslyšící a podobně.

¹⁹ F70-F79 - Mentální retardace, [online]. [vid 20. 12. 2021]. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F70-F79>

²⁰ F70-F79 - Mentální retardace, [online]. [vid 20. 12. 2021]. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F70-F79>

²¹ F70-F79 - Mentální retardace, [online]. [vid 20. 12. 2021]. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F70-F79>

Skupina označená položkou F79 se používá u osob, u nichž byla mentální retardace sice prokázána, ale nelze je zařadit z důvodu nedostatku informací do žádné z výše uvedených skupin.

Mentální věkem, který se používá při měření mentální inteligence, se rozumí, „že jedinec získal ve standardním IQ testu stejný počet správných odpovědí jako průměrný člověk tohoto věku ze vzorku populace.“²²

Nezávisle na stupni mentálního postižení a zařazení do výše uvedených skupin, rozlišují příslušní odborníci dva typy mentální retardace, a sice eratický a apatický. Eratický, neboli verzatilní neklidný „je charakteristický neklidem, vzruch a útlum se střídají velmi rychle, nevydrží u žádné činnosti.“²³ Protipólem eratického typu je typ apatický, u kterého „jsou procesy vzruchu a útlumu chorobě zpomalené, chování je tiché a klidné, někdy se vyskytují stereotypní automatické pohyby.“²⁴ Typ, kde jsou fáze vzruchu a klidu celkem vyrovnané se nazývá nevyhraněný typ.

Je nezbytné ale zmínit, že v červnu roku 2018 schválila světová zdravotnická organizace 11. revizi MKN, která přináší pojem poruchy intelektového vývoje, kdy již pro diagnózu nestačí pouze porucha intelektu, ale i porucha adaptabilního chování. „Poruchy intelektuálního vývoje představují skupinu etiologicky různorodých stavů pocházejících z období vývoje, které jsou charakteristické výrazně podprůměrnými intelektovými funkcemi a podprůměrným adaptivním chováním.“²⁵

²² JIRÁKOVÁ, P., Mentální postižení, zveřejněno: 18. 2. 2014, [online]. [vid 20. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.alfabet.cz/vyvojova-vada-u-ditete/typy-zdravotniho-postizeni/mentalni-postizeni/>

²³ Manuál základních postupů jednání při kontaktu s osobami s mentálním postižením, str. 6, [online]. [vid 20. 12. 2021]. Dostupné z: <http://www.mikroregion-vsetinsko.cz/PIC/Manu%C3%A1l/Manu%C3%A1l%20-%20ment%C3%A1ln%C3%AD%20posti%C5%BEen%C3%AD.pdf>

²⁴ Manuál základních postupů jednání při kontaktu s osobami s mentálním postižením, str. 6, [online]. [vid 20. 12. 2021]. Dostupné z: <http://www.mikroregion-vsetinsko.cz/PIC/Manu%C3%A1l/Manu%C3%A1l%20-%20ment%C3%A1ln%C3%AD%20posti%C5%BEen%C3%AD.pdf>

²⁵ MOJŽIŠOVÁ, Adéla. Sociální práce s osobami se zdravotním postižením. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, rok 2019, ISBN 978-80-7394-738-5, str. 63. [online]. [vid 20. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.public.cz/00032-00948-original.pdf>

3. Život lidí s mentálním postižením (retardací)

Život lidí s mentálním postižením (retardací) se v mnohých aspektech liší od života „normálních“ lidí bez tohoto zatížení. Třetí kapitola se snaží nastínit možnosti takto „postižených“ lidí ve vybraných oblastech lidského života, kterými jsou oblast vzdělání, zařazení do pracovního prostředí, oblast intimního (sexuálního) života, oblast možných forem bydlení a oblast zájmových aktivit.

3. 1. Vzdělávání a zařazení lidí s mentálním postižením (retardací) do pracovního prostředí

Mentální postižení (retardace) ovlivňuje jedince ve všech složkách jeho osobnosti, až už se jedná o složku duševní, tělesnou či sociální. Mezi hlavní omezení těchto jedinců patří hlavně trvale porušená poznávací schopnost, jsou sníženy intelektové schopnosti, což se odráží hlavně v problematice vzdělávání, ale svoji podstatnou roli hrají i při zařazení těchto jedinců do pracovního procesu.

3. 1. 1. Problematika vzdělávání lidí s mentálním postižením (retardací)

Před vlastní charakteristikou jednotlivých stupňů vzdělávacího systému určených pro lidi s mentálním postižením (retardací), je důležité zmínit charakteristické znaky u takto postižených lidí, se kterými by se měly seznámit všichni pedagogové podílející se na vzdělávání těchto lidí. Uvedenými charakteristickými znaky jsou:

- *„poruchy kognitivních procesů,*
- *poruchy vizuomotoriky a pohybové koordinace,*
- *zvýšená závislost na rodičích a druhých lidech,*
- *infantilnost osobnosti,*
- *zvýšená pohotovost k úzkosti, k neurotickým a dětským reakcím,*
- *pasivita, celková zpomalenost v chování x impulzivnost, hyperaktivita,*
- *konformnost se skupinou,*
- *sugestibilita a rigidita chování,*
- *nedostatky v osobní identifikaci a ve vývoji svého „já“,*
- *opožděný psychosexuální vývoj,*
- *nerovnováha v aspiraci a výkonu,*
- *zvýšená potřeba uspokojení a jistoty,*
- *citová vzrušivost a labilita nálad,*

- *poruchy v interpersonálních vztazích a komunikaci,*
- *snížená přizpůsobivost k sociálním a školním požadavkům.* ^{“26}

Problematika vzdělávání lidí s mentálním postižením (retardací) se řídí zákonem č. 561/2004 Sb. (ve znění k 1. 2. 2022), o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

Problematikou žáků s lehkým mentálním postižením se zabývá § 12 školského zákona, který se zabývá podporou vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami. V uvedeném paragrafu, je mimo jiné v bodě 9 uvedeno, že *„pro děti, žáky a studenty s mentálním, tělesným, zrakovým nebo sluchovým postižením, závažnými vadami řeči, závažnými vývojovými poruchami učení, závažnými vývojovými poruchami chování, souběžným postižením více vadami nebo autismem lze zřizovat školy nebo ve školách třídy, oddělení a studijní skupiny.* ^{“27}

Dále se školský zákon zabývá v § 48 problematikou vzdělávání žáků se středně těžkým a těžkým mentálním postižením, se souběžným postižením více vadami a s autismem, konkrétně dle znění uvedeného zákona:

„(1) Žáci se středně těžkým a těžkým mentálním postižením, se souběžným postižením více vadami a s autismem se mohou vzdělávat v základní škole speciální, a to na žádost zákonného zástupce a na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení.
(2) Vzdělávání v základní škole speciální má deset ročníků a člení se na první stupeň a druhý stupeň. První stupeň je tvořen prvním až šestým ročníkem, druhý stupeň sedmým až desátým ročníkem. ^{“28}

Vzdělávání žáků s hlubokým mentálním postižením se zabývá § 42 školského zákona, který uvádí: *„Dítěti s hlubokým mentálním postižením stanoví krajský úřad místně příslušný podle místa trvalého pobytu dítěte se souhlasem zákonného zástupce dítěte takový způsob vzdělávání, který odpovídá duševním a fyzickým možnostem dítěte, a to na základě doporučujícího posouzení odborného lékaře a školského poradenského zařízení. Krajský úřad zároveň zajistí odpovídající pomoc při vzdělávání dítěte, zejména pomoc*

²⁶ BENDOVIÁ, P., ZIKL, P. Dítě s mentálním postižením ve škole. GRADA, 2011, ISBN: 978-80-247-7702-3 (ve formátu epub), str. 10

²⁷ Zákon č. 561/2004 Sb. (ve znění k 1. 2. 2022), o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). [online]. [vid 4. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/dokumenty/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-ode-dne-1-2-2022/>

²⁸ Zákon č. 561/2004 Sb. (ve znění k 1. 2. 2022), o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). [online]. [vid 4. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/dokumenty/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-ode-dne-1-2-2022/>

pedagogickou a metodickou. Dojde-li ke změně duševních a fyzických možností dítěte, krajský úřad způsob vzdělávání odpovídajícím způsobem upraví.“²⁹

Základním výchozím prostředím pro všechny děti, včetně dětí s mentálním postižením (retardací) by měla být rodina, která je nejpřirozenějším sociálním prostředím, které spolu s výchovou ovlivňuje všechny faktory, které lidi s mentálním postižením (retardací) ovlivňují.

Proces vzdělávání lidí s mentálním postižením retardací se dá rozdělit do čtyř oblastí:

- předškolní vzdělávání
- povinná školní docházka
- střední vzdělávání
- proces celoživotního vzdělávání.

*„Předškolní vzdělávání dětí s mentálním postižením je založeno na spolupráci rodiny a předškolního zařízení. Předškolní zařízení může spadat do resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (například mateřské školky), Ministerstva práce a sociálních věcí (například raná péče, denní stacionáře) a neziskového sektoru.“*³⁰

Základní vzdělávání je spojeno s plněním povinné školní docházky, jejíž délka je v České republice devět let. Dítě s mentálním postižením má v České republice možnost navštěvovat běžnou základní školu, kam se zapojí formou integrace nebo základní školu speciální (viz výše uvedený § 48 školského zákona). Vzdělávání v základní škole upravuje tzv. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, ke kterému patří příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením (dále je použita pro lehké mentální postižení zkratka „LMP“). *„Daný program respektuje sníženou úroveň rozumových schopností žáků, jejich fyzické a pracovní možnosti a předpoklady; vymezuje podmínky pro speciální vzdělávání žáků s LMP; specifikuje úroveň klíčových kompetencí, jejichž by měli žáci s LMP dosáhnout na konci základního vzdělávání; stanovuje cíle a vymezuje obsah vzdělávání; zařazuje průřezová témata jako součást základního vzdělávání; stanovuje cíle a vymezuje obsah vzdělávání...“*³¹ Vzdělávání dětí s těžkým

²⁹ Zákon č. 561/2004 Sb. (ve znění k 1. 2. 2022), o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). [online]. [vid 4. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/dokumenty/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-ode-dne-1-2-2022/>

³⁰ KŘÍŽKOVSKÁ, P. Vzdělávání dětí s mentálním postižením. [online]. [vid 4. 3. 2022]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/vzdelavani-deti-s-mentálním-postizenim>

³¹ KOZÁKOVÁ, Z., PASTIERIKOVÁ, L., KREJČÍŘOVÁ, O. Výchova a vzdělávání osob s mentálním postižením. Universita Palackého v Olomouci, 2013, ISBN 978-80-244-3714-9 [online]. [vid 4. 3. 2022].

mentální postižením je v kompetenci krajských úřadů, a to „na základě vyjádření a doporučení školského poradenského zařízení a praktického lékaře. Krajský úřad pověří základní školu speciální nebo speciálně pedagogické centrum zajištěním metodické a pedagogické podpory při vzdělávání těchto žáků.“³²

Po absolvování základní školy a splnění přijímacího řízení mohou žáci s mentálním postižením studovat na jakékoliv střední škole. Kromě toho jsou přímo pro tyto žáky zřízena odborná učiliště a praktické školy. Odborná učiliště jsou dvouletá či tříletá a jsou zaměřena hlavně na manuální práce a důležitou složkou výuky zde jsou praxe a stáže. Praktické školy jsou buď jednoleté, nebo dvouleté. Jednoleté praktické školy jsou určeny „absolventům základní školy speciální (žákům s těžkým mentálním postižením, žákům s kombinovaným postižením). Vzdělání na praktické škole je zaměřeno více na oblast praktického života na jednoduché manuální činnosti.“³³ Vedle jednoletých praktických škol existují ještě dvouleté pro žáky se středně těžkým a lehkým mentálním postižením. Cílem těchto škol jsou nejen praktické dovednosti, ale klade se i důraz na rozšíření všeobecného vzdělání a získání základních pracovních návyků a na přípravu na jednoduché pracovní činnosti. Studenti praktických škol jsou vzdělávání podle Rámcového vzdělávacího programu pro obor vzdělání praktická škola jednoletá/dvouletá.

Kromě výše zmíněných typů vzdělávání existuje pro osoby s mentálním postižením (retardací) ještě možnost celoživotního vzdělávání, které vymezují dvě kategorie, a sice základní vzdělávání a další vzdělávání, kam spadají kurzy pro doplnění vzdělání, večerní školy a aktivační centra.

3. 1. 2. Problematika zařazení lidí s mentálním postižením (retardací) do pracovního prostředí

Zařazování lidí s mentálním postižením (retardací) do pracovního prostředí by mělo v České republice vycházet z Evropské směrnice pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání – Směrnice Rady 2000/78/ES ze dne 27. listopadu 2000 (dále jen „Směrnice“). Uvedenou Směrnicí přijala Rada Evropské unie na základě 37 důvodů, z nichž se lidí s postižením (nejen mentálním) týkají především následující důvody:

Dostupné z: <https://uss.upol.cz/Vychova-a-vzdelavani-osob-s-mentalnim-postizenim-Kozakova-Krejcirova-Pastierikova>, str. 50

³² KŘÍŽKOVSKÁ, P. Vzdělávání dětí s mentálním postižením. [online]. [vid 4. 3. 2022]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/vzdelavani-deti-s-mentalnim-postizenim>

³³ KŘÍŽKOVSKÁ, P. Vzdělávání dětí s mentálním postižením. [online]. [vid 4. 3. 2022]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/vzdelavani-deti-s-mentalnim-postizenim>

- Důvod č. 12, který říká, že by v celém Společenství měla být zakázána jakákoliv přímá a nepřímá diskriminace mimo jiné na základě zdravotního postižení (a to nejen mentálního), která by se měla vztahovat i na státní příslušníky třetích zemí.
- Důvod č. 20: „*Měla by být přijímána vhodná opatření, tj. účinná a praktická opatření k přizpůsobení pracoviště zdravotnímu postižení, například přizpůsobením pracovních prostorů a zařízení, režimu pracovní doby, dělby úkolů nebo poskytnutím vzdělávacích nebo zaškolovacích opatření.*“³⁴
- Důvod č. 27, ve kterém je odvolání na doporučení 86/379/EHS ze dne 24. července 1986 o zaměstnávání zdravotně postižených osob ve Společenství. V uvedeném doporučení je stanoven „*orientační rámeček, který vyjmenovává příklady pozitivních akcí na podporu zaměstnávání a vzdělávání zdravotně postižených osob*“³⁵. Dále je v uvedené důvodu odvolání na usnesení ze dne 17. června 1999 o rovných možnostech pro zaměstnání pro zdravotně postižené osoby se zdůrazněním na „*význam věnování zvláštní pozornosti zejména přijímání, udržování v zaměstnání, vzdělávání a celoživotnímu učení zdravotně postižených osob.*“³⁶
- Důvod č. 29, který se zabývá nutností přiměřených prostředků právní ochrany diskriminovaných osob (včetně osob diskriminovaných na základě zdravotního postižení).

Ve vlastní Směrnici je na lidi se zdravotním postižením pamatováno zejména v článku 2, odst. ii): „*v případě osob s určitým zdravotním postižením jsou zaměstnavatel nebo kterákoli osoba či organizace, na které se tato směrnice vztahuje, povinny podle vnitrostátních právních předpisů učinit vhodná opatření v souladu se zásadami uvedenými v článku 5 za účelem odstranění nevýhod vyplývajících z takového ustanovení, kritéria nebo praxe*“.³⁷ Přiměřené uspořádání pro zdravotně postižené osoby řeší článek č. 5, na základě kterého musí zaměstnavatel v případě nutnosti „*přijmout vhodná opatření, které dané zdravotně postižené osobě umožní přístup k zaměstnání, jeho výkon nebo postup*

³⁴ 32000L0078; Úřední věstník L 303, 02/12/2000 S. 0016 – 0022. Směrnice Rady 2000/78/ES, [online]. [vid 2. 3. 2022]. Dostupné z: <https://eur.lex.europa.eu/legal.context/cs/ALL/?uri=CELEX 32000L0078>

³⁵ 32000L0078; Úřední věstník L 303, 02/12/2000 S. 0016 – 0022. Směrnice Rady 2000/78/ES, [online]. [vid 2. 3. 2022]. Dostupné z: <https://eur.lex.europa.eu/legal.context/cs/ALL/?uri=CELEX 32000L0078>

³⁶ 32000L0078; Úřední věstník L 303, 02/12/2000 S. 0016 – 0022. Směrnice Rady 2000/78/ES, [online]. [vid 2. 3. 2022]. Dostupné z: <https://eur.lex.europa.eu/legal.context/cs/ALL/?uri=CELEX 32000L0078>

³⁷ 32000L0078; Úřední věstník L 303, 02/12/2000 S. 0016 – 0022. Směrnice Rady 2000/78/ES, [online]. [vid 2. 3. 2022]. Dostupné z: <https://eur.lex.europa.eu/legal.context/cs/ALL/?uri=CELEX 32000L0078>

v zaměstnání nebo absolvování odborného vzdělávání, pokud tato opatření pro zaměstnavatele neznamují neúměrné břemeno. Toto břemeno není neúměrné, je-li dostatečně vyváženo opatřeními existujícími v rámci politiky dotyčného členského státu v oblasti zdravotního postižení.“³⁸

Uvedenou Směrnicí v České republice zapracovává Zákon č. 435/2004 Sb. ze dne 13. května 2004, o zaměstnanosti, který v § 2, čl. 1, odst. j) říká, že státní politika zaměstnanosti zahrnuje „opatření na podporu a dosažení rovného zacházení s muži a ženami, s osobami bez ohledu na jejich rasový a etnický původ, s osobami se zdravotním postižením a s dalšími skupinami osob, které mají ztížené postavení na trhu práce, pokud jde o přístup k zaměstnání, rekvalifikaci, přípravu k práci a ke specializovaným rekvalifikačním kurzům, a opatření pro zaměstnávání těchto osob“³⁹.

Zaměstnáváním osob se zdravotním postižením se věnuje část třetí uvedeného zákona č. 435/2004 Sb., a to § 67 až 84, kde jsou mimo jiné definovány pojmy zdravotně postižená osoba či pracovní rehabilitace. Dále jsou zde uvedeny podmínky k přípravě k práci pro osobu se zdravotním postižením. V § 78 je ujednání o chráněném trhu a dohodě o uznání zaměstnavatele za zaměstnavatele na chráněném trhu práce. Podle tohoto paragrafu je chráněný trh práce „tvořen zaměstnavateli, kteří zaměstnávají více než 50 % osob se zdravotním postižením z celkového počtu svých zaměstnanců a se kterými Úřad práce uzavřel písemnou dohodu o jejich uznání za zaměstnavatele na chráněném trhu práce.“⁴⁰

Zákon č. 435/2004 Sb., dále v § 81 ukládá zaměstnavatelům s více než 25 zaměstnanci

povinnost zaměstnávat osoby se zdravotním postižením, a to konkrétně tak, aby se podílely na celkovém počtu zaměstnanců 4 %. Uvedenou povinnost zaměstnavatelé na základě § 81 odst. 2 plní jednou z následujících možností:

„a) zaměstnáváním v pracovním poměru,

b) odebíráním výrobků nebo služeb od zaměstnavatelů, se kterými Úřad práce uzavřel dohodu o uznání zaměstnavatele (§ 78), nebo zadáváním zakázek těmto zaměstnavatelům nebo odebíráním výrobků nebo služeb od osob se zdravotním postižením, které jsou

³⁸ 32000L0078; Úřední věstník L 303, 02/12/2000 S. 0016 – 0022. Směrnice Rady 2000/78/ES, [online]. [vid 2. 3. 2022]. Dostupné z: <https://eur.lex.europa.eu/legal.context/cs/ALL/?uri=CELEX 32000L0078>

³⁹ Zákon č. 435/2004 Sb. ze dne 13. května 2004, o zaměstnanosti. [online]. [vid 2. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cz/2004-455>

⁴⁰ Zákon č. 435/2004 Sb. ze dne 13. května 2004, o zaměstnanosti. [online]. [vid 2. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cz/2004-455>

osobami samostatně výdělečně činnými a nezaměstnávají žádné zaměstnance, nebo zadáváním zakázek těmto osobám, nebo
c) *odvodem do státního rozpočtu,*
*nebo vzájemnou kombinací způsobů uvedených v písmenech a) až c).*⁴¹

Zaměříme-li se na osoby s mentálním postižením (v tomto případě budeme hovořit o osoby s lehkým až středním mentálním postižením), tak úprava příslušného pracoviště pro uvedené osoby není příliš složitá (pokud uvedení lidé nemají kombinaci více postižení). U osob s mentálním postižením hraje důležitou roli individuální úprava pracovního prostředí, individuální pracovní zácvek, dohled nad prací, dopomoc a celková opora a podpora.

Lidé s mentálním postižením nejčastěji vykonávají pracovní pozice pomocného charakteru. Řada pracovních pozic je koncipována pro absolventy učebních oborů odborných učilišť, kam přichází žáci zvláštních škol, respektive žáci základních škol se sníženými rozumovými schopnostmi. U některých pracovních pozic není ani zapotřebí výučný list, ale stačí pouze krátkodobý výcvik. *„Taktéž mohou osoby s mentálním postižením najít pracovní uplatnění v chráněné pracovní dílně či na chráněném pracovním místě vytvořeném pro osobu se zdravotním postižením. Avšak běžný trh práce – otevřený trh práce – disponuje řadou pracovních pozic zahrnujících pomocné práce. Je ale třeba objektivně zvážit stávající schopnosti pro danou pozici, a to dle úrovně mentálního postižení/lehké a střední mentální postižení.*⁴²

Další možností zaměstnávání osob s mentální postižením může být tzv. podporované zaměstnávání osob s mentálním postižením, které si klade za cíl propojit požadavky příslušných zaměstnavatelů a možnosti jednotlivých uchazečů o práci. Podporované zaměstnávání *„je časově omezená služba určená lidem, kteří hledají placené zaměstnání v běžném pracovním prostředí. Jejich schopnosti získat a zachovat si zaměstnání jsou přitom z různých důvodů omezeny do té míry, že potřebují individuální dlouhodobou a průběžně poskytovanou podporu poskytovanou před i po nástupu do práce.*⁴³ Uvedená služba se poskytuje po dobu dvou let, v odůvodněných případech až tři

⁴¹ Zákon č. 435/2004 Sb. ze dne 13. května 2004, o zaměstnanosti. [online]. [vid 2. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cz/2004-455>

⁴² Mentální postižení. [online]. [vid 2. 3. 2022]. Dostupné z: www.praceprozp.cz

⁴³ Praktické rady: Podporované zaměstnávání osob s mentálním postižením. [online]. [vid 2. 3. 2022]. Dostupné z: www.prace.cz/poradna/prakticke-rady/detail/article/podporovane-zamestnavani-osob-s-mentalnim-postizenim/

let a patří k ní na jedné straně personální poradenství zaměstnavatelům a na druhé straně pracovní asistence příslušných zaměstnanců. „Pracovní asistent je na pracovišti k dispozici po dobu nezbytně nutnou k zaučení zaměstnance a pomáhá ostatním zaměstnancům a zaměstnavateli v navázání vztahu a komunikaci s nových spolupracovníkem.“⁴⁴

3. 2. Sexualita a lidé s mentálním postižením (retardací)

Sexualita u lidí s mentálním postižením je často brána jako něco, o čem by se nemělo příliš mluvit. Mnozí mají předsudky. Myslí si, že postižený člověk přece nemůže mít potřeby v této oblasti. Ale opak je pravdou, i lidé s mentálním postižením mají potřebu projevat svoji lásku, svoje city, a to i přesto, že se často setkávají s nepochopením. Proto je do diplomové práce zahrnuta podkapitola věnující se sexualitě, sexuální výchově, násilí, včetně sexuálního a otázky mateřství u lidí s mentálním postižením.

3. 2. 1. Pojem sexualita a historický pohled na ni

Dle profesora Petra Weisse ze Sexuologického ústavu 1. LF UK a VFN, Praha se dá pojem sexualita definovat následujícím způsobem: „Je ústředním a celoživotním aspektem lidského života a zahrnuje sex, pohlavní identitu a roli, sexuální orientaci, eroticismus, rozkoš, intimitu a reprodukci. Sexualita je prožívána a vyjadřována v myšlenkách, fantaziích, touhách, přesvědčeních, postojích, hodnotách, v chování, činnostech, rolích a vztazích. Sexualita může obsahovat všechny tyto dimenze, ne všechny však v ní musí být vždy prožívané nebo vyjadřované. Sexualita je ovlivňována interakcí biologických, psychologických, sociálních, ekonomických, politických, kulturních, etických, právních, historických, náboženských a duchovních (spirituálních) faktorů.“⁴⁵

Důležité je uvědomění si, že sexualita je naprosto jednoznačně jednou z lidských přirozeností, která je součástí všech lidí, nejen těch, co jsou „naprosto v pořádku“, ale i těch, kteří trpí určitým postižením, včetně mentálního.

Abychom pochopili současný pohled na danou problematiku, musíme se podívat i do minulosti, do historie sexuality, respektive pohledu na ni. Ne vždy byla sexualita

⁴⁴ Praktické rady: Podporované zaměstnávání osob s mentálním postižením. [online]. [vid 2. 3. 2022]. Dostupné z: www.prace.cz/poradna/prakticke-rady/detail/article/podporovane-zamestnavani-osob-s-mentalnim-postizenim/

⁴⁵ Základní pomy v sexuologii, [online]. [vid 29. 1. 2022]. Dostupné z: CSP_2007_7_364_365.pdf (csppsychiatr.cz)

tabuizována a trestána, „o čemž svědčí například text *Kámasútry*, jehož vznik se datuje k počátku prvního tisíciletí. *Kámasútra* fungovala jako bohatě ilustrovaný sexuální manuál sloužící k výchově a vzdělání v oblasti sexuality a intimních vztahů. Informovala nejen o smyslnosti a tělesné rozkoši, ale i o dalších aspektech lidské sexuality: o vztazích, lásce, rodinném životě.“⁴⁶ Ale v pozdějším období, v době puritánství, začaly být projevy sexuality u dětí, masturbace, homosexualita a jiné „odchylky“ tvrdě perzekuovány a trestány. Teprve po první třetině 20. století „začala být sexualita velmi pomalu považována za přirozenou součást lidského života, nicméně různé formy nesmyslných názorů (např. o škodlivosti masturbace nebo zděšení nad projevy dětské sexuality) se bohužel objevují až dodnes.“⁴⁷ Teprve až v posledních letech si společnost začíná uvědomovat, že projevy a potřeby v oblasti sexuálního a intimního života se nevyhýbají ani lidem s mentálním postižením (retardací) a i tito lidé mohou vést aktivní sexuální život.

3. 2. 2. Sexualita a sexuální výchova u lidí s mentálním postižením

Sexuální výchova hraje důležitou roli v životě nejen zdravých, ale i zdravotně postižených dětí a mladistvých. Jedině správně vedenou sexuální výchovou, která by měla samozřejmě začít v rodině, může i z jedince s mentálním postižením vyrůst jedinec, který v rámci svých možností chápe zdraví ve všech aspektech, dokáže si osvojit nejzákladnější praktické dovednosti, rozpozná případné nebezpečí, dokáže lépe komunikovat s neznámými lidmi. U dětí s postižením, i mentálním, se ale někteří rodiče domnívají, že se díky postižení u jejich dětí sexuální vývoj opozdí. Často se stává, že ani rodiče, natož jejich děti, nemají teoretické a praktické informace o sexualitě. Díky tomu v mnohých rodinách přímo chybí ochrana před sexuálním zneužitím. Někteří rodiče bojují i s přílišnou úzkostí. „Rodičovská úzkost často ústí v hyperprotektivitu, která nechtěně brání naplňování práv sexuality a svobodné volbě dětí.“⁴⁸

⁴⁶ THOROVÁ K., JUN, H., Vztahy, intimita a sexualita lidí s mentálním handicapem nebo s autismem, Asociace pomáhající lidem s autismem – APLA PRAHA, STŘEDNÍ ČECHY, O. S., 2012, ISBN: 978-80-87690-08-6, str. 7

⁴⁷ THOROVÁ K., JUN, H., Vztahy, intimita a sexualita lidí s mentálním handicapem nebo s autismem, Asociace pomáhající lidem s autismem – APLA PRAHA, STŘEDNÍ ČECHY, O. S., 2012, ISBN: 978-80-87690-08-6, str. 8

⁴⁸ ŠTĚRBOVÁ, Dana. Sexuální výchova u osob s postižením. [online]. [vid 23. 3. 2022]. Dostupné z: www.sancedetem.cz

Dalším problémem spojeným se sexuální výchovou dětí s mentálním postižením může být i nesystematické řešení didaktiky sexuálních témat a z toho nedostatečná kvalifikace pedagogů v této oblasti, která spolu s vlastní nejistotou, ba přímo neochotou k určitým tématům brání kvalitní sexuální výchově dětí. *„Dítě a dospívající s postižením tak mají méně informací ze školního prostředí, než jejich zdraví vrstevníci (a pokud ano, tak na úrovni mechanického zapamatování, bez dovednosti informací v praxi použít). Z rodiny většinou informace nemají. Není tak zabezpečen kvalitní systém předávání základních poznatků z oblasti sexuality pro žáky s hendikepem, stejně jako nejsou dostatečně pojmenovány problémy, které se sexuality dětí a dospívajících týkají.“*⁴⁹

Lidé, zvláště ti se zdravotním postižením, kterým v dětství a v dospívání chybí citlivá a zároveň dostatečná sexuální výchova, neumí v dospělosti řešit problémy v oblasti sexuality, chybí jim informace, které se týkají například předcházení nechtěnému těhotenství. Tito lidé často nerozpoznají, co je a co není pohlavní zneužívání, mohou se snadněji stát obětí sexuálního napadení, mnohdy nemají znalosti o pohlavních nemocech a o tom, jak se před nimi chránit a podobně.

Z výše uvedených důvodů je důležité klást požadavky nejen na rodiny, ale i na řádné proškolení pedagogických pracovníků v této citlivé oblasti. *„Proškolený pedagogický pracovník by měl rozpoznat rizika sexuálního zneužití a zároveň by měl dokázat pracovat s žáky, včetně žáků s mentálním postižením, v cílených programech sexuální výchovy na prevenci sexuálního zneužití.“*⁵⁰

⁴⁹ ŠTĚRBOVÁ, Dana. Sexuální výchova u osob s postižením. [online]. [vid 23. 3. 2022]. Dostupné z: www.sancedetem.cz

⁵⁰ ŠTĚRBOVÁ, Dana. Sexuální výchova u osob s postižením. [online]. [vid 23. 3. 2022]. Dostupné z: www.sancedetem.cz

3. 2. 3. Násilí, včetně sexuálního páchané na lidech s mentálním postižením

Problematiku násilí páchaného na lidech s mentálním postižením velmi dobře vystihuje rozhlasový rozhovor s Janou Divokou, Benjaminskem Petrželkou a Václavem Valachem s organizace In IUSTITIA⁵¹, jehož volný přepis zní:

„Útoky tito lidé zažívají:

◆ *doma*

Nejčastěji dochází k násilí doma na ženách, které jsou už jenom kvůli předsudkům nejohroženější skupinou osob s mentálním postižením. Domácí násilí na lidech s postižením v domácím prostředí je často prováděno paradoxně pečovateli.

◆ *na ulici*

K šikaně na ulici dochází zejména v důsledku nedostatečných znalostí společnosti o problematice těchto lidí. Dříve byli lidé s tímto typem postižením v ústavech, skryti od světa. Svět tedy neměl dostatek příležitostí tuto skupinu osob více poznat.

◆ *v sociálních zařízeních.*⁵²

Výše zmíněná organizace In IUSTITIA zahájila v roce 2021 online výzkum týkající se násilí na lidech se zdravotním postižením, kam spadají i lidé s mentálním postižením. Jedním z důvodů uvedeného výzkumu je to, že: *„Podle shrnujících studií ze zahraničí mají lidé se zdravotním postižením asi jedenapůlkrát větší šanci, že se stanou obětí násilí, ve srovnání s lidmi bez postižení. Nicméně u lidí s mentálním postižením je to až čtyřikrát větší šance.*“⁵³

⁵¹ In IUSTITIA „vznikla v roce 2009 jako **právníká organizace**, která se jako první a zatím jediná svého druhu v ČR cíleně **zabývá předsudečným násilím v celé jeho šířce**. In IUSTITIA téma předsudečného násilí přináší do veřejného povědomí, odborného diskurzu a politické diskuze. Organizace důsledně prosazuje principy demokratického právního státu zahrnující rovnost všech lidí v důstojnosti a právech. Věříme, že lze dosáhnout takové společnosti, v níž je spravedlnost dosažitelná pro všechny bez rozdílu barvy pleti, národnosti, víry, zdravotního stavu, sexuální orientace, věku, sociálního postavení, politického přesvědčení či světového názoru. Ve prospěch svých klientů, osob poškozených předsudečným násilím, uplatňuje právo na soudní a jinou právní ochranu.” [online]. [vid 8. 2. 2022]. Dostupné z: <https://in-ius.cz/o-nas/>

⁵² „Seš zátěž pro společnost, mentáku!“ Lidé s postižením jsou často oběťmi násilí. Jak z toho ven?, [online]. [vid 8. 2. 2022]. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/ses-zatez-pro-spolecnost-mentaku-lide-s-postizenim-jsou-casto-obetmi-nasili-jak-8384990>

⁵³ V Česku se rozjíždí online výzkum násilí na lidech se zdravotním postižením. [online]. [vid 8. 2. 2022]. Dostupné z: [Zahájili jsme on-line výzkum násilí na lidech se zdravotním postižením | In-Ius.cz](https://in-ius.cz/zahajili-jsme-on-line-vyzkum-nasili-na-lidech-se-zdravotnim-postizenim)

Uvedený výzkum si klade za cíl upozornit společnost na problémy týkající se násilí na lidech se zdravotním postižením. Snaží se zjistit, zda dotyčné osoby zažívají nějaké dopady po prožitém násilí, zda napadení oznámili policii apod. Tento výzkum je určen osobám starším 15 let, které žijí s České Republice a mají zdravotní postižení.

Šikanou se v tomto případě rozumí jak fyzické, tak psychické násilí. Jedná se jednak o šikanu, tak o ponižování, výsměch, zastrašování nebo vyhrožování. Společnost In IUSTITIA si klade základní otázku: „*Jak vypadá násilí na lidech se zdravotním postižením?*“

Násilí na lidech se zdravotním postižením je téma, které zatím v Česku nebylo důkladně zmapováno. Ze zahraničních výzkumů však plyne, že je mezi lidmi s postižením poměrně časté – podle některých studií dokonce častější než mezi lidmi bez postižení.

Část násilí páchaného na lidech se zdravotním postižením je motivováno předsudečně. Oběti jsou v tomto případě napadány proto, kým jsou. To znamená, že pokud by postižení nebyli, útočník by na ně neútočil. Násilí nemá jen fyzickou formu. Lidé se zdravotním postižením čelí šikaně, ponižování, výsměchu, zastrašování nebo vyhrožování. Rovněž se setkávají se sexuální a ekonomickým násilím, kdy jsou jim odebírány peníze, zdravotní pomůcky či léky.

Mezi ohroženými skupinami jsou zejména lidé s mentálním postižením a duševním onemocněním“⁵⁴.

Pro uvedený výzkum společnost In IUSTITIA připravila dva formuláře, jejichž vyplněním se mohou lidé daného výzkumu zúčastnit, a které jsou veřejně přístupné na internetu. Pro širokou veřejnost je určena základní varianta a „*ve spolupráci se Společností pro podporu lidí s mentálním postižením připravili také přístupnější variantu.*“⁵⁵

Uvedené dotazníky by měly umožnit přehledně definovat veškeré druhy násilí páchané na postižených lidech, včetně těch s mentálním postižením. Dále by měly ukázat i následky násilí, se kterými se postižení lidé musí často dlouhodobě vyrovnávat, na ochotu postižených lidí hlásit takové jednání příslušně právním orgánům.

⁵⁴ Zahájili jsme on-line výzkum násilí na lidech se zdravotním postižením. [online]. [vid 8. 2. 2022]. Dostupné z: [Zahájili jsme on-line výzkum násilí na lidech se zdravotním postižením | In-lus.cz](https://www.in-lus.cz/zahajili-jsme-on-line-vyzkum-nasilii-na-lidech-se-zdravotnim-postizenim)

⁵⁵ Zahájili jsme on-line výzkum násilí na lidech se zdravotním postižením. [online]. [vid 8. 2. 2022]. Dostupné z: [Zahájili jsme on-line výzkum násilí na lidech se zdravotním postižením | In-lus.cz](https://www.in-lus.cz/zahajili-jsme-on-line-vyzkum-nasilii-na-lidech-se-zdravotnim-postizenim)

K hlavním otázkám, které jsou použity ve výše zmíněném dotazníku, například patří:

- ◆ otázky týkající se pohlaví a věku
- ◆ otázky týkající se pobírání příspěvku na mobilitu, starobní či invalidní důchod
- ◆ otázky týkající se bydlení (typ bydlení, místo bydliště)
- ◆ otázky týkající se studia (dokončené studium, současné studium) a práce
- ◆ otázka týkající se uznání OZP
- ◆ otázka, zda osoba je vlastníkem jednoho z těchto průkazů: TP,ZTP,ZTP/P
- ◆ otázky týkající se svéprávnosti, popřípadě na její omezení
- ◆ otázky týkající se prožitého typu násilí (slovní, fyzické, sexuální, ekonomické)
- ◆ v případě napadení, dotaz na osobu, která je napadla
- ◆ otázka, zda napadení oznámili policii a pokud nikoliv, tak z jakého důvodu tak neučinili
- ◆ otázka, jaké byly dopady násilí na jejich život
- ◆ otázka, zda daný dotazník vyplňovala daná osoba sama.

3. 2. 4. Mentální postižení a mateřství (rodičovství)

Oblast mateřství (rodičovství) u osob s mentálním postižením je jednou z nejrozporuplnějších oblastí života těchto lidí. Na jedné straně je zde obava, zda postižené lidi nebudou mít také postižené dítě, zda jsou schopni péči o dítě po všech stránkách zvládnout, na druhé straně je názor, že i lidé s mentálním postižením mají základní lidská práva, a to včetně práva na založení vlastní rodiny. Ženy s mentálním postižením se často setkávají s negativními reakcemi už v době těhotenství, zvláště u neplánovaného, je na ně často tlačeno, aby ho ukončily.

Dle některých názorů „mentální postižení žen omezuje jejich možnost volby svobodně se rozhodnout o počtu dětí a založení rodiny. U žen s mentálním postižením se většinou neočekává, že by se chtěly stát matkami, a často je jim v dosažení mateřské role bráněno. Pokud se ženy s mentálním postižením stanou matkami, jsou vystaveny velkému riziku, že se u nich vytvoří tzv. narušená mateřská identita, neboť jejich postižení je samo o

*sobě ve společnosti spojeno se stigmatem neschopnosti, včetně neschopnosti být matkami.*⁵⁶

I přes ne příliš příznivé reakce okolí na těhotenství a mateřství žen s mentálním postižením, přijala Česká republika v roce 2009 do svého právního řádu tzv. Úmluvu o právech osob se zdravotním postižením, ve které je v čl. 23, odst. 1 napsáno: „*Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, přijmou účinná a odpovídající opatření k odstranění diskriminace osob se zdravotním postižením ve všech záležitostech týkajících se manželství, rodiny, rodičovství a osobních vztahů na rovnoprávném základě s ostatními, s cílem zajistit:*

a) uznání práva všech osob se zdravotním postižením, které dosáhnou věku pro uzavření manželství, uzavřít sňatek a založit rodinu na základě svobodného a plného souhlasu budoucích manželů;

b) uznání práva osob se zdravotním postižením svobodně a zodpovědně rozhodnout o počtu svých dětí a jejich věkovém odstupu, stejně jako práva na přístup k věku odpovídajícím informacím, sexuální výchově a výchově k plánovanému rodičovství, a na poskytnutí nezbytných prostředků, které by jim umožnily uvedená práva realizovat;

*c) zachování reprodukčních schopností osob se zdravotním postižením, včetně dětí, na rovnoprávném základě s ostatními.*⁵⁷

K dalším legislativním předpisům, které upravují danou problematiku v České republice, například patří Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách a Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Zákon o specifických zdravotních službách upravuje oblast sterilizace, kdy oproti dřívější době, kdy mohla být sterilizace provedena bez plného a informovaného souhlasu samotné postižené ženy, a to pouze na základě souhlasu jejího opatrovníka, na základě tohoto zákona lze sterilizaci za uvedených okolností provést pouze ze zdravotních důvodů a již nikoliv jako formu antikoncepce. „*Z legislativního hlediska tedy nejsou ženy s mentálním postižením diskriminovány v otázce práva svobodného založení rodiny a svobodného rozhodování o počtu a době zrození dětí.*“⁵⁸

⁵⁶ BERNOLDOVÁ, Jana, STRNADOVÁ, Iva, ADAMČÍKOVÁ, Zdeňka. Ženy s mentálním postižením v roli matek. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2019, ISBN 978-810-7603-052-7, str. 29

⁵⁷ Sdělení č. 10/2010 Sb. m. s. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením. [online]. [vid 23. 3. 2022]. Dostupné z: [10/2010 Sb. m. s. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením \(zakonyprolidi.cz\)](https://zakonyprolidi.cz)

⁵⁸ BERNOLDOVÁ, Jana, STRNADOVÁ, Iva, ADAMČÍKOVÁ, Zdeňka. Ženy s mentálním postižením v roli matek. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2019, ISBN 978-810-7603-052-7, str. 45

Podpora na základě Zákona o sociálních službách je nejednoznačná, na jedné straně vymezuje hlavní služby, které podporují ženy s mentálním postižením v jejich mateřské roli, jako například sociálně-aktivizační služba, raná péče apod., ale na druhé straně „v případě, že je ženě s mentálním postižením, jež má sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního stavu, který vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby, poskytována pobytová služba chráněné bydlení či služba domov pro osoby se zdravotním postižením, a tato žena otěhotní a rozhodne se o své dítě pečovat, je nucena pobytovou službu opustit a najít si vlastní bydlení. To proto, že zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb. vymezuje tyto pobytové služby pouze pro jedince, nikoli rodiny. Těhotná žena s mentálním postižením se ocitá v situaci, kdy musí v omezeném čase řešit ztrátu bydlení.“⁵⁹

Z uvedeného vyplývá, že ačkoliv i mentálně postižené ženy mají právo, stejně jako zdravé ženy, na mateřství a rodičovství, mnohdy se ocitají v mnohem větších problémech, které velmi často nemohou, či nejsou schopny samy řešit. A bohužel ne všechny takto postižené ženy mají oporu ve své rodině či svém okolí.

3. 3. Chráněné a podporované bydlení kontra ústavní péče

Vzhledem k tomu, že existuje několik stupňů mentálního postižení, je zapotřebí, aby existovalo i více forem podpory bydlení. Mezi formy chráněného a podporovaného bydlení patří například komunitní bydlení, chráněné byty, podporované bydlení a sociální byty. Pro lidi s nejtěžšími formami mentálního postižení se často jeví jako jedinou možností život v některém z příslušných ústavů sociální péče či v lůžkovém psychiatrickém zařízení.

3. 3. 1. Komunitní bydlení

Komunitní forma bydlení vychází z komunitní péče, která je jednou z možných forem péče o lidi s mentálním postižením. Pojem „komunitní péče byl poprvé oficiálně použit ve Velké Británii a během vývoje až do současnosti byl interpretován v podstatě čtyřmi způsoby:

- péče mimo rozsáhlé instituce,

⁵⁹ BERNOLDOVÁ, Jana, STRNADOVÁ, Iva, ADAMČÍKOVÁ, Zdeňka. Ženy s mentálním postižením v roli matek. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2019, ISBN 978-810-7603-052-7, str. 47

- *profesionální služby poskytované mimo nemocnice,*
- *péče samotnou komunitou,*
- *normalizace „běžného života.“⁶⁰*

Výhodou komunitní péče je poskytnutí bohatšího a podnětějšího prostředí, zaměření se na konkrétního klienta, větší zapojení se klienta do všech domácích činností, vedení k samostatnému životu v rámci dané komunity. Nevýhodou se jeví značná různorodost v kvalitě poskytované pomoci a péče mezi různými poskytovateli této péče.

Tato forma bydlení spočívá v tom, že v daném domě (či jeho části) žije více klientů spolu. Všichni se v rámci svých možností podílí na domácích pracích, jako je vaření, úklid. V daném domě je stanoven určitý režim, kterému se všichni klienti musí podřít. Zároveň mají klienti po celý den (tj. 24 hodin) k dispozici terapeuta. Důležitým aspektem je to, že uvedené bydlení je časově omezeno a slouží jako předstupeň k přechodu k samostatnějšímu stupni bydlení. *„Jak se však ukazuje, je potřeba vytvořit i zařízení, ve kterých budou moci klienti žít trvale (pokud se ukáže, že je to jejich maximální dosažitelná forma samostatnosti). Je to stále lepší alternativa trvalého umístění v lůžkovém psychiatrickém zařízení nebo ústavu sociální péče. Klientovi je poskytnuta možnost kvalitního života a i ekonomicky se jedná o výhodnější variantu, protože velkou část nákladů si hradí sami klienti.“⁶¹*

3. 3. 2. Chráněné bydlení

Chráněné bydlení je *„bydlení, kdy klienti po časově omezenou dobu (v praxi většinou cca 1-1,5 roku) mají možnost bydle v samostatných či společných bytech. Jsou v kontaktu s asistentskými službami, které jim pomáhají s případnými problémy. Klienti mají možnost si samostatné bydlení vyzkoušet a nacvičit si některé správné návyky. Poté se v ideálním případě vracejí do vlastních bytů, ve kterých předtím selhávali.“⁶²* Cílem chráněného bydlení je zkvalitnění života mentálně postižených lidí a umožnění jim vést pokud možno co nejvíce samostatný život v běžných domácnostech. O chod domácnosti se starají sami uživatelé (postižení) a sociální služba je pouze podporuje, vede k vyšší míře

⁶⁰ Komunitní formy péče pro lidi s mentálním postižením. [online]. [vid 24. 2. 2022]. Dostupné z: komunitni_sluzby_chranene_bydleni.pdf

⁶¹ MAHROVÁ, G, VENGLÁŘOVÁ, M. a kol., Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním. GRADA 2008; ISBN 978-80-247-2138-5, str. 131

⁶² MAHROVÁ, G, VENGLÁŘOVÁ, M. a kol., Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním. GRADA 2008; ISBN 978-80-247-2138-5, str. 131

samostatnosti. „*Služba může být poskytována celoročně uživatelům s lehkým, středním, těžkým a kombinovaným postižením dle jejich individuálních potřeb.*“⁶³

Nevýhodou chráněného bydlení je to, že klienti musí po dobu pobytu splácet dva nájmy, a to je pro mnohé klienty značně omezující. Z uvedeného důvodu tuto formu bydlení volí spíše mladí lidé, kteří dosud žijí u rodičů. Ale to má svoji další velkou nevýhodu. Mladí lidé se po té opět vrací k rodičům a to jim mnohdy neprospívá. Ideální pro tyto mladé lidi je přejít z chráněného bydlení do sociálního bytu. Řešením pro lidi, kteří již vlastní bydlení mají, by bylo poskytování podpory v tomto bydlení, ale to zatím není vždy možné, protože asistenti by museli docházet do velkého množství bytů (domů), které jsou mnohdy od sebe dost vzdálené. Dalším problémem může být i neochota některých klientů vracet se do původního bydliště.

Příkladem organizace zabývající se službou chráněného bydlení je České republice společnost **Duha**, která poskytuje sociální služby pro dospělé osoby s mentálním znevýhodněním. Společnost Duha shrnuje svoji roli v oblasti chráněného bydlení následujícím způsobem: „*Naším posláním je umožnit dospělým lidem s mentálním znevýhodněním žít v bytech v různých částech Prahy a podporovat je podle jejich individuálních potřeb, aby mohli podle svých schopností a možností přebírat zodpovědnost za svoji domácnost a svůj život.*“⁶⁴

Klienty chráněného bydlení jsou lidé s mentálním postižením v různých situacích. Jedná se o následující situace:

„1. Klient žije v chráněném bytě s podporou asistenta. Cíle:

- *Dojednat s klientem potřebnou míru podpory a spolupráce se službou, např. způsob a rozsah jeho zapojení do péče o domácnost, a pravidelně s ním tuto spolupráci hodnotit.*
- *Podpořit klienta při hledání či dochází do zaměstnání a v aktivním trávení volného času.*

2. Klient se o sebe ve velké míře dokáže postarat sám a chce zkusit žít samostatně. Cíle:

- *Pomoci klientovi při rozhodování o přechodu do samostatného života.*
- *Pomoci klientovi zprostředkovat návaznou službu, bude-li potřeba.*

⁶³ Bydlení (nejen) pro lidi se zdravotním postižením. [online]. [vid 24. 2. 2022]. Dostupné z: www.bydleni--nejen--pro lidi se postižením.pdf, str. 79

⁶⁴ Naše služby – Společnost Duha. [online]. [vid 24. 2. 2022]. Dostupné z: www.spolecnostduha.cz

3. Klient v seniorském věku zůstává v chráněném bytě do konce života. Cíle:

- *Zajistit potřebné návazné služby pro seniory v chráněném bytě (pečovatelská služba, domácí péče, domácí hospic).*
- *Uzpůsobit podmínky bytu pro život seniora.*
- *Prizpůsobit míru podpory týmu asistentů tak, aby mohl senior v chráněném bytě dožít.*⁶⁵

3.3.3. Podporované bydlení

Jedná se o formu bydlení, kde „klienti žijí ve vlastním bytě, v různých časových intervalech k nim docházejí z asistenční služby nebo se sami mohou v případě potřeby obrátit o pomoc. Učí se lépe fungovat v domácím prostředí s dopomocí a radou sociálních pracovníků, terapeutů, zdravotníků.“⁶⁶

V České republice je jednou s organizací, které poskytují podporu samostatného bydlení osobám s mentálním postižením Portus Praha, z.ú. „*Posláním sociální služby Podpora samostatného bydlení je poskytovat dospělým lidem s mentálním postižením potřebnou míru podpory při naplňování vlastních potřeb v jejich přirozeném prostředí, s důrazem na svobodnou volbu a s respektem k jejich představě o vlastním životě. Služba umožňuje získávat životní zkušenosti na základě vlastního rozhodnutí a ty následně využívat k budování vlastní samostatnosti a nezávislosti. Služba je poskytována celoročně, od pondělí do pátku od 08:00 do 20:00.*“⁶⁷

V oblasti podporovaného bydlení je poskytována podpora dospělým lidem s mentálním a kombinovaným postižením v jejich přirozeném prostředí v následujících oblastech:

- podpora běžného života uživatele v jeho prostředí
- pomoc při zajištění chodu domácnosti
- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí a podobně.

⁶⁵ Naše služby – Společnost Duha. [online]. [vid 24. 2. 2022]. Dostupné z: www.spolecnostduha.cz

⁶⁶ MAHROVÁ, G, VENGLÁŘOVÁ, M. a kol., Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním. GRADA 2008; ISBN 978-80-247-2138-5, str. 131

⁶⁷ Podpora samostatného bydlení Portus Praha. [online]. [vid 24. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.portus.cz/poskystovane-sluzby/podpora>

3. 3. 4. Sociální byty

Další formou bydlení pro lidi s mentálním postižením jsou sociální byty. „*Tato forma bydlení je potřebná především pro mladé klienty, kteří by se chtěli a měli odpoutat od své primární rodiny. Ta může působit na jejich psychický stav kontraproduktivně. Dále je řada klientů, kteří jsou schopni samostatného života ve svém bytě.*

“⁶⁸

3. 3. 5. Ústavy sociální péče a lůžková psychiatrická zařízení

Ústavní sociální péče se v České republice dělí na dva základní typy, a to na ústavy sociální péče pro mládež a na ústavy sociální péče pro dospělé.

Do ústavů sociální péče pro mládež jsou umístovány děti od 3 let do ukončení povinné školní docházky. V případě dalšího studia až do ukončení tohoto studia, ale maximálně do 26 let. Tyto ústavy se dělí na:

- „*ústavy pro tělesně postiženou mládež,*
- *ústavy pro tělesně postiženou mládež s přidruženým mentálním postižením,*
- *ústavy pro tělesně postiženou mládež s více vadami,*
- *ústavy pro mentálně postiženou mládež.*“⁶⁹

Dospělí lidé jsou umístovány do ústavů sociální péče pro dospělé. V České republice existují následující typy těchto ústavů:

- „*ústavy pro dospělé občany s tělesným postižením,*
- *ústavy pro tělesně postižené dospělé občany s přidruženým mentálním postižením,*
- *ústavy pro tělesně postižené dospělé občany s více vadami,*
- *ústavy pro dospělé občany mentálně postižené,*
- *ústavy pro dospělé občany se smyslovými vadami,*
- *ústavy pro chronické psychotiky a psychopaty,*
- *ústavy pro chronické alkoholiky a toxikomany.*“⁷⁰

Vedle ústavů sociální péče v České republice existuje i možnost lůžkové psychiatrické péče zaměřené především na akutní případy. „*Akutní psychiatrická péče je poskytována*

⁶⁸ MAHROVÁ, G, VENGLÁŘOVÁ, M. a kol., Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním. GRADA 2008; ISBN 978-80-247-2138-5, str. 131-132

⁶⁹ VI. SLUŽBY SOCIÁLNÍ PÉČE. [online]. [vid 24. 2. 2022]. Dostupné z: www.brailnet.cz/sons/docs/socprav/social6/html/

⁷⁰ VI. SLUŽBY SOCIÁLNÍ PÉČE. [online]. [vid 24. 2. 2022]. Dostupné z: www.brailnet.cz/sons/docs/socprav/social6/html/

*nepřetržitě osobám, u kterých došlo k potřebě hospitalizace na lůžkovém oddělení na podkladě vzniku či zhoršení duševní choroby ze všech diagnostických okruhů platné Mezinárodní klasifikace nemocí a jejichž somatický stav je natolik kompenzován, že nevyžaduje akutní péči na oddělení jiné odbornosti.*⁷¹

*„Lůžková psychiatrická péče je poskytována v psychiatrických odděleních nemocnic (akutní lůžka), psychiatrických nemocnicích (péče akutní, následná, specializovaná) a specializovaných lůžkových zařízeních (léčba specializovaná na vybraný okruh diagnóz nebo typ terapie). Přijetí do lůžkového psychiatrického zařízení může být dobrovolné nebo nedobrovolné.*⁷²

⁷¹ Standard akutní lůžkové psychiatrické péče [online]. [vid 24. 2. 2022]. Dostupné z: <https://objekty.epis.cz/vzmzd5-16-06pdf.pdf>

⁷² Lůžková psychiatrická péče. [online]. [vid 24. 2. 2022]. Dostupné z: <https://psychoportal.cz/luzkova-psychiacka-pece/>

3. 3. 6. Srovnání ústavní péče s domácím prostředím

Na hlavní rozdíly mezi ústavní péčí a životem v domácím prostředí poukazuje následující tabulka:

Tabulka č. 2 – Srovnání pobytu v ústavu s vlastním domovem

Ústav	Vlastní domov
Na jednom místě žijí pouze lidé, kteří jsou postižení.	Ve vlastním domově žijí dohromady postižení i „normální“ lidé.
Orientace hlavně na provoz a provozní prostředky, na zajištění dané služby.	Orientace na běžný život, na bydlení, na potřeby jednotlivce.
Názvy místností: herna, sesterna, lůžková část apod.	Názvy místností: obývací pokoj, kuchyně, koupelna, ložnice apod.
Specifický vzhled budovy.	Dům, bytový dům apod. se neliší od ostatních domů v okolí.
Klient většinou nemůže sám ústav opustit (mříže, zamknuté dveře apod.).	Není problém byt, dům opustit (pokud to dovolí postižení daného člověka).
Návštěva z venku má obtíže vstoupit do ústavu (fyzické či psychické).	Návštěva z venku se necítí jako nezvaný host.
Chybí „vlastní“ pokoj či jiný čistě soukromý prostor.	Člověk má svůj prostor, který si může zařídit podle svého vkusu.
Velké množství speciálního vybavení (nástěnky, bílý oděv personálu atd.).	Interiér působí domácím dojmem. Oděv pomáhajícího personálu je civilní.

Zdroj: Bydlení (nejen) pro lidi se zdravotním postižením. [online]. [vid 24. 2. 2022]. Dostupné z: www.bydleni--nejen--pro lidi se postizenim.pdf

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že ani sebelepší ústav nemůže plnohodnotně nahradit vlastní domov s blízkými lidmi, kde má člověk svůj soukromý postoj, kde nemusí svůj denní režim přizpůsobovat pravidlům v ústavu. *„Některé ústavy fungují lépe než jiné, ale ani ty nejlepší nedosahují stejné kvalitativní úrovně jako patřičně podporované skupiny začleněné do běžné společnosti. Příčinou je skutečnost, že skupiny pohromadě žijících jednotlivců jsou malé, žijí ve vlastních bytových prostorech, personál má lepší pracovní podmínky a členové těchto skupin mají více kontaktu s příbuznými... Když budou lidé s postižením žít jako ostatní, postupně se u nich vyvine vlastní denní rytmus, pokud jde o ranní vstávání, pravidelné stravování, pracovní dobu, volný čas a čas na spánek. To také*

povede k vytvoření normálního týdenního režimu, který jednotlivci poskytne příležitost účastnit se kulturních a dalších činností v jeho okolí, a sice podle jeho vlastních zájmů.“⁷³

V současné době probíhají v České republice snahy o individualizaci a zkvalitnění péče. V roce 2002 na Ministerstvu práce a sociálních věcí vznikly tzv. Standardy kvality sociálních služeb, v rámci nichž má mimo jiné dojít k „*odklonu od poskytování sociální služby jako tzv. komplexní dlouhodobé péče v institucích směrem k poskytování služeb formou individualizované podpory života v komunitě.*“⁷⁴ Jedná se o tzv. proces „*deinstitucionalizace*“ ústavní péče do sítě služeb v příslušné komunitě, spočívající v „*podpoře rozvoje služeb, které umožní svým uživatelům nejvyšší možnou míru variabilního života, srovnatelného s vrstevníky. Jde především o služby chráněného bydlení, osobní asistence a také služby podpory samostatného bydlení.*“⁷⁵ Hlavním cílem uvedeného procesu je respektování práva všech uživatelů sociálních služeb na rovné příležitosti a možnost jejich svobodného rozhodování v hlavních otázkách běžného života.

3. 4. Sport a jiné volnočasové aktivity lidí s mentálním postižením

Na začátku této podkapitoly je nutné vymezit pojem volný čas a volnočasové aktivity. Existují různé definice těchto dvou pojmů. Jednou z výstižných definic volného času se jeví: „*Z kvantitativního hlediska je volný čas takový časový úsek, kterým může člověk manipulovat podle svého uvážení a na základě svých zájmů.*“⁷⁶ Volný čas hraje významnou roli nejen pro zdravý vývoj dětí a celkovou spokojenost dětí i dospělých bez postižení, ale může velmi pozitivně působit i na děti a lidi s postižením, včetně mentálního. „*Z hlediska naplňování psychických potřeb dítěte se zdravotním postižením je aktivní trávení volného času velmi významným činitelem. V bezpečném prostředí aktivity, která dětem jde a baví je, se dítě cítí jistě. Zároveň v takovém prostředí posiluje svou*

⁷³ GRUNEWALD, Karl. **ZAVŘETE ÚSTAVY PRO MENTÁLNĚ POSTIŽENÉ, KAŽDÝ MUŽE ŽÍT V OTEVŘENÉ SPOLEČNOSTI, 2003**, [online]. [vid 24. 2. 2022]. Dostupné z: <http://www.kvalitavpraxi.cz/res/data/001/000182.pdf>

⁷⁴ Koncepce podpory transformace pobytových sociálních služeb v jiné typy sociálních služeb, poskytovaných v přirozené komunitě uživatele a podporující sociální začlenění uživatele do společnosti. [online]. [vid 24. 2. 2022]. Dostupné z: www.mpsv.cz/koncepce-podpory-transformace-sluzeb.pdf, str. 4

⁷⁵ Koncepce podpory transformace pobytových sociálních služeb v jiné typy sociálních služeb, poskytovaných v přirozené komunitě uživatele a podporující sociální začlenění uživatele do společnosti. [online]. [vid 24. 2. 2022]. Dostupné z: www.mpsv.cz/koncepce-podpory-transformace-sluzeb.pdf, str. 15

⁷⁶ JANTOVÁ, Alžběta; JANTO, Pavol. Volný čas a volnočasové aktivity. [online]. [vid 18. 3. 2022]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/volny-cas-volnocasove-aktivity>

*sebeúctu, je přijímáno ostatními v celé své hodnotě a může se realizovat. Nakonec jsou prostřednictvím volnočasových aktivit uspokojovány jeho potřeby poznávání a estetických prožitků.*⁷⁷ A s dítěte, které nabyde sebeúctu, sebevědomí a které si váží samo sebe, může vyrůst dospělý člověk, který dokáže i přes své postižení žít v rámci svých možností a schopností plnohodnotný život.

K základním volnočasovým aktivitách patří sport a sportovní vyžití. V České republice se sportovními aktivitami lidí s mentálním postižením stará Český svaz mentálně postižených sportovců (dále jen ČSMPS). *„Český svaz mentálně postižených sportovců je sdružením samostatných sportovních oddílů, odborů, klubů a tělovýchovných jednot, případně dalších organizací a jednotlivců (dále jen oddílů), které zajišťuje tělovýchovnou, sportovní a turistickou činnost sociální skupiny sportovců s intelektovým postižením. Členy svazu jsou především mentálně postižení sportovci, jejich doprovodné osoby - bez rozdílu věku. Za sportovce s intelektovým postižením jsou pokládány osoby, které na základě pedagogicko-psychologického vyšetření, prokazujícího snížení rozumových schopností, jsou vzdělávány a vychovávány ve školách a zařízeních pro mentálně postižené - ZŠ praktické, ZŠ speciální, na ZŠ (integrace) ve speciálním vzdělávacím programu, praktické škole, odborném učilišti, ústavu sociální péče pro mentálně postižené či v jiném zařízení podobného typu.*⁷⁸ ČSMPS si jako hlavní svůj cíl klade možnost výběru sportovní aktivity všem mentálně postiženým lidem a tím jim umožnit pocítit radost z vítězství a úspěchu. Mezi sportovní aktivity, které spadají pod ČSMPS patří například atletika, bowling, cyklistika, kopaná, turistika či tenis.

Mezi další možné volnočasové aktivity, patří tzv. odpočinkové aktivity, například spadá terapie hrou, zooterapie či arteterapie. Terapie hrou se využívá hlavně u dětí a klade si za cíl rozvíjet jejich vědomosti, dovednosti či citění.

Zooterapie, která se zaměřuje na terapii pomocí určitého druhu zvířete. Nejznámější formou zooterapie je tzv. hipoterapie, která ke své terapii využívá koně. *„Hipoterapie ve fyzioterapii a ergoterapii (dále jen HTFE) je fyzioterapeutická metoda využívající jako léčebný prostředek speciálně připraveného koně v kroku, konkrétně pohyb jeho*

⁷⁷ JANTOVÁ, Alžběta; JANTO, Pavol. Volný čas a volnočasové aktivity. [online]. [vid 18. 3. 2022]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/volny-cas-volnocasove-aktivity>

⁷⁸ Český svaz mentálně postižených sportovců. Sport pro lidi s mentálním postižením. O svazu. [online]. [vid 18. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.csmps.cz/o-svazu>

hřbetu.“⁷⁹ Hipoterapie je mimo jiné vhodná pro osoby se středně těžkým mentálním postižením. Další oblíbenou formou zooterapie je canisterapie, tj. terapie, která za účasti psa. „*Canisterapií se rozumí léčebný kontakt psa a člověka.*“⁸⁰ Canisterapie vychází z toho, že přítomnost psa může u mentálně postižených osob vyvolat pocit bezpečí, štěstí či uvolnění. Při této metodě je u lidí s mentálním postižením využívána možnost blízkého kontaktu se psem, například jeho hlazení, mazlení se s ním, hraní si s ním. Tyto činnosti pomáhají těmto lidem nejen po psychické stránce, ale zároveň i po stránce pohybové (například při vycházkách) či motorické (například při házení aportu a jiných hrách).

K neméně důležitým formám využívání volného času mentálně postižených lidí patří arteterapie, tj. využití výtvarných činností a technik. „*Arteterapie je psychoterapeutická práce s využitím výtvarné tvorby klienta jako prostředků k sebepoznání a cesty psychického posunu a rozvoje.*“⁸¹ Arteterapie pomáhá mentálně postiženým k odreagování se, k zlepšení vyjadřování, k rozvoji jemné motoriky, k nácviku soustředění a rozvoje vůle apod.

Možností využití volného času mentálně postižených lidí je mnohem více. A nemusí být vždy jen organizované. Mnohdy stačí například obyčejná procházka s rodinou.

⁷⁹ Hipoterapie ve fyzioterapii a ergoterapii – HTFE. [online]. [vid 18. 3. 2022]. Dostupné z: <https://hipoterapie-cz.com/hiporehabilitace/pro-odporniky/htfe/>

⁸⁰ Canisterapie. [online]. [vid 18. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.pomocnetlapky.cz/nase-sluzby/canisterapie>

⁸¹ STRUNZOVÁ, Věra, MAREK, Matouš. Arteterapeutická skupina. [online]. [vid 18. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.kappa-praha.cz/arteterapie>

4. Metody sociální práce s mentálně postiženými lidmi

Mentální postižení sebou nese celou řadu problémů, které ovlivňuje především oblast komunikace. Mentálně postižení lidé mají právo, jako všichni ostatní, aby se k nim přistupovalo s respektem. *„Z tohoto důvodu je při komunikaci důležité vnímat člověka s intelektovým postižením jako rovnocenného, neboť si zaslouží stejnou úctu a respekt. S tím se pojí i zachování pravidel společenského chování, tedy zdvořilost, profesionalita a partnerský přístup jsou základem komunikace s touto skupinou osob.“*⁸² Neméně důležitou roli v práci s mentálně postiženými lidmi hrají i projevy „lidskosti“ v podobě úsměvu, pozornosti a podobně.

Důležitým aspektem v práci s mentálně postiženými lidmi je i skutečnost, zda jednáme s dítětem či s dospělým člověkem. U dětí je velmi častá kromě mentálního postižení i porucha řeči, a proto je nutné při komunikaci s nimi zvolit některou z alternativních metod a způsobů komunikace. Dospělí lidé s mentálním postižením mají velmi často problémy a bariéry spojené se sdělením složitých informací. Často naráží na nepochopení a ponížení. Je proto velmi důležité k nim přistupovat s co největším respektem, jako k partnerům, a to i například tím, že jim budeme vykat.

„Pod pojmem „metody sociální práce“ rozumí většina západních autorit i našich odborníků postupy vázané:

- *na cílový subjekt (práce s jednotlivcem, skupinou, rodinou, komunitou atd.);*
- *na jeho aktuální situaci (sociální znevýhodnění na začátku života, předvídatelné a nepředvídatelné sociální události);*
- *na relevantní vztahový kontext (vrstevnická skupina, rodina, organizace);*
- *někdy i na systémové vazby (regionální, národní či nadnárodní sociální politika).“*⁸³

Mezi metody sociální práce se řadí:

- individuální sociální práce,
- skupinová sociální práce,
- komunitní práce.

⁸² MOJŽÍŠOVÁ, Adéla. Sociální práce s osobami se zdravotním postižením. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, rok 2019, ISBN 978-80-7394-738-5, str. 68. [online]. [vid 20. 12. 2021]. Dostupné z: [https:// www.public.cz/00032-00948-original.pdf](https://www.public.cz/00032-00948-original.pdf)

⁸³ MATOUŠEK, Oldřich a kol. Metody a řízení sociální práce, Portál, s. r. o., Praha 2003, ISBN 80-7178-548-2, str. 13

4. 1. Individuální sociální práce

„Cílem individuální sociální práce je snaha, aby sociální klient změnil svoje vadné životní postoje a byl schopen samostatně řešit své osobní, rodinné i společenské problémy.“⁸⁴

Jedná se o práci s jednotlivcem nebo rodinou, kteří potřebují nějakou z forem osobní neboli individuální pomoci. Jedná se o metodu, která vyjadřuje jedinečnost každého člověka a jeho problému. Postižený člověk se stává subjektem sociální péče.

Příkladem individuální sociální práce je zaměření se na případ, na jedince, tzv. případová práce (studie). *„Případová práce vychází z předpokladu, že cena jedince je nadřazena všemu ostatnímu. Je tedy postavena výše než zájmy institucí nebo jakékoli hmotné hodnoty.“⁸⁵* Klíčový je pro celý proces případové práce dobře zvládnutý rozhovor s klientem, ve kterém důležitou roli hraje aktivní naslouchání klientovi.

K individuální sociální práci dále patří poradenství, které *„klade důraz na to, že osoba, která má problémy, je současně osobou, která má zdroje potřebné k jejich vyřešení. Poradce vytváří vztah, který umožňuje klientovi hledat a nalézat vlastní odpovědi na problémy.“⁸⁶* U psychicky postižených lidí ale není vždy plně přístupná diagnostika, ale takto postiženým lidem často pomůže i nepatrná změna, díky níž získají větší kontrolu nad svým chováním a tím i větší důvěru v budoucnost.

Další metodou pomáhající lidem, kteří se ocitli v krizi, je krizová intervence. *„Krizová intervence je zásah v době krize, který se snaží minimalizovat ohrožení klienta, objevit a posílit jeho schopnost vyrovnat se se zátěží tak, aby jeho adaptace posílila jeho růst a integritu a aby se pokud možno předešlo negativním, destruktivním způsobům řešení krize.“⁸⁷*

⁸⁴ CHARVÁTOVÁ, Dagmar. Metody sociální práce. Státní pedagogické nakladatelství 1990, ISBN 9788004239923, str. 89

⁸⁵ MATOUŠEK, Oldřich a kol. Metody a řízení sociální práce, Portál, s. r. o., Praha 2003, ISBN 80-7178-548-2, str. 68

⁸⁶ MATOUŠEK, Oldřich a kol. Metody a řízení sociální práce, Portál, s. r. o., Praha 2003, ISBN 80-7178-548-2, str. 86

⁸⁷ MATOUŠEK, Oldřich a kol. Metody a řízení sociální práce, Portál, s. r. o., Praha 2003, ISBN 80-7178-548-2, str. 130

4. 2. Skupinová sociální práce

Vznik skupinové sociální práce je spjat se sociálními změnami, které byly způsobeny průmyslovou revolucí v Anglii. Lidé, kteří přišli do měst, nenašli potřebné sociální zabezpečení, začala se šířit kriminalita a podobně. Koncem 19. století dobrovolníci v chudinských čtvrtích začali nabízet svoji pomoc v centrech, tzv. settlementech. Tento druh sociální pomoci se rozšířil i do jiných zemí.

V současné době se skupiny dělí například na rekreační skupiny, vzdělávací skupiny, svépomocné skupiny, skupiny zaměřené na socializaci atd.

„Možností využití skupinové práce v sociální práci je mnoho a jsou velice rozmanité. Můžeme souhrnně říci, že jejím cílem je prevence vzniku nežádoucích jevů, socializace ve formě pomoci při začleňování do společnosti a získávání sociální dovedností, rehabilitace jako znovunabytí schopnosti fungovat v běžném životě, náprava nežádoucího chování a jednání, řešení problémů, osobní zdravý vývoj a rozvoj, vzdělávání a růst.“⁸⁸

V sociální práci jsou tři orientace práce se skupinou:

➤ skupinová sociální práce

Je primárně zaměřená na skupinu, orientovaná na dosahování a sledování společných cílů.

➤ skupinová terapie

Je primárně zaměřená na jednotlivce s duševními problémy či problémy se sociální adaptací, nejedná se o sociální práci, ale může být součástí sociální práce se skupinami.

➤ sociální práce se skupinami

Je primárně zaměřená na skupiny, na jednotlivce se zaměřuje sekundárně či rovnocenně. *„Zaměřuje se na dosahování cílů, které jsou vymezeny ve skupinové smlouvě. Snaží se o maximum vzájemné pomoci mezi členy skupiny, rozvoj skupiny, její autonomie, poznání skupinové soudržnosti. Sociální pracovník pomáhá členům získat informace jeden o druhém, vědomí sounáležitosti a smysluplnosti práce ve skupině, podporuje komunikaci mezi členy. Rozumí skupinovému procesu, který hodnotí a respektuje jako hybnou sílu. Vede skupinu k osamostatnění a svépomoci.“⁸⁹*

⁸⁸ MAHROVÁ, Gabriela; VENGLÁŘOVÁ, Martina a kol. Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním. GRADA 2008, ISBN 978-80-247-2138-5, str. 25

⁸⁹ MAHROVÁ, Gabriela; VENGLÁŘOVÁ, Martina a kol. Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním. GRADA 2008, ISBN 978-80-247-2138-5, str. 23

4. 3. Komunitní sociální práce

Komunitou se nazývá skupina lidí, které spojuje buď společný problém, společné podmínky nebo stejná lokalita.

„Pod pojmem komunitní práce rozumíme:

- *přístup k lidem, proces jak je aktivizovat, aby se sami postarali o řešení problému;*
- *projekt, jak vyřešit určitý konkrétní problém (tedy postup, způsob, jak vyřešit určitý problém. “⁹⁰*

U osob s mentální postihem se můžeme v komunitní sociální práci setkat s pojmem sociální péče, ve které jde o směřování k uspořádání služeb tak, aby tito lidé mohli zůstat i přes své postižení ve své komunitě a žít v rámci ní plnohodnotný život. Jedná se o opak institucionálního života. V podkapitole 3.6.6 byly velmi podrobně vysvětleny rozdíly mezi životem mentálně postižených lidí v ústavní péči a ve vlastním domově a kde jednoznačně převládla pozitiva života ve vlastním domově.

Proces komunitní práce lze rozdělit na čtyři navazující fáze:

- 1. zjišťování a analýza potřeb;*
- 2. plánování;*
- 3. realizace (implementace);*
- 4. vyhodnocení (evaluace). “⁹¹*

⁹⁰ MATOUŠEK, Oldřich a kol. Metody a řízení sociální práce, Portál, s. r. o., Praha 2003, ISBN 80-7178-548-2, str. 255

⁹¹ MATOUŠEK, Oldřich a kol. Metody a řízení sociální práce, Portál, s. r. o., Praha 2003, ISBN 80-7178-548-2, str. 262

5. Nevládní neziskové organizace zaměřené na pomoc lidem s mentálním postižením (retardací)

Samotný pojem nevládní nezisková organizace není v České republice přímo definován v žádném právním předpisu a vychází z anglického slovního spojení „*non profit organisation*“. Nevládní neziskové organizace jsou součástí neziskového sektoru, který je definován jako: „*část národního hospodářství, ve které subjekty v ní fungující a produkuje statky, získávají prostředky pro svoji činnost cestou tak zvaných přerozdělovacích procesů, jejichž principy jsou podrobně popsány a zkoumány prostřednictvím veřejných financí. Cílovou funkcí neziskového sektoru není zisk ve finančním vyjádření, ale přímé dosažení užítku, který má zpravidla podobu veřejné služby.*“⁹²

Nevládní neziskové organizace, jejichž cílovou skupinou jsou osoby s mentálním postižením, nesdružují pouze mentálně postižené osoby, ale i jejich rodiče, odborníky a přátele a ostatní sympatizující lidi. Mezi základní činnosti těchto organizací patří spolková činnost (kam spadá publikační činnost, osvěta, volnočasová činnost a účast na tvorbě příslušné legislativy) a činnost spojená se zakládáním a provozováním zařízení jako jsou školy, stacionáře, denní centra, poradenská zařízení a pečovatelské a asistenční služby.

Nevládní neziskové organizace vycházejí ze základních právních institutů Organizace spojených národů (OSN), kterými jsou:

- Všeobecná deklarace lidských práv (ze které v České republice vychází Listina základních práv a svobod),
- Deklaraci práv mentálně postižených,
- Deklaraci práv invalidů,
- Úmluvu o právech dítěte atd.

Podrobněji jsem se legislativou zabývala v první kapitole.

V České republice existují následující právní formy nevládních neziskových organizací:

„• **občanská sdružení** (př. *Úsměvy, APLA*)

• **obecně prospěšné společnosti** (př. *Člověk v tísni*) – účelem je poskytovat obecně prospěšné služby

⁹² REKTOŘÍK, Jaroslav, HYÁNEK Vladimír, ŠKARABELOVÁ Simona, LUKÁŠOVÁ Růžena, WINKLER Jiří, JURAJDOVÁ Hana, FOJTÍKOVÁ Jarmila a PROUZOVÁ Zuzana. Organizace neziskového sektoru. Základy ekonomiky, teorie a řízení. Třetí vydání. Praha: Ekopress, s.r.o., ISBN-978-80-86929-54, str. 14

- **nadace a nadační fondy** (*Výbor dobré vůle, Nadace Olgy Havlové, Vize 97, Nadace Terezy Maxové, Nadační fond Kociánka*)
- **církevní a náboženské společnosti** (*Diecézní charita, Centrum pro rodinu a sociální péči*).⁹³

5. 1. Občanská sdružení

Jedním s občanských sdružení, pomáhajícím lidem s mentálním postižením je sdružení **Úsměvy**. Jedná se o Spolek pro pomoc lidem s Downovým syndromem a jejich rodinám. Uvedené občanské sdružení vzniklo v roce 2006 v Brně a jako cíl si klade: „*pomoc rodičům překonat těžkou situaci, kterou je narození dítěte s Downovým syndromem (DS) – informační materiály, knihy týkající se problematiky DS, zkušenosti ostatních rodičů, pomůcky na rozvoj hrubé a jemné motoriky*

- *předávání kontaktů na logopedy, speciální pedagogy, fyzioterapeuty, psychology a odborné lékaře; zprostředkování nových metod, které přispívají k pozitivnímu vývoji dítěte (zkušenosti ze zahraničí)*
- *pořádání přednášek odborníků (lékařů, psychologů, sociálně právních pracovníků, logopedů)*
- *podpora aktivit souvisejících s integrací lidí s DS do společnosti*
- *pomoc při rozvíjení zájmové činnosti a účelném využívání volného času lidí s DS*
- *seznamování veřejnosti s životem, schopnostmi a potřebami lidí s DS*⁹⁴

Dalším sdružením, které pomáhá lidem s mentálním postižením je **APLA**. Jedná se o asociaci pomáhajícím lidem s autismem Severní Čechy, z. s., která vznikla v roce 2000. „*Cílem spolku je zkvalitnění péče o osoby s PAS v Ústeckém kraji. Spolek hodlá všemi prostředky podporovat systematickou a komplexní profesionální pomoc lidem s PAS a jejich rodinám především v těchto oblastech:*

- a) podpora zajištění a organizace osobní asistenční služby pro osoby s PAS,*
- b) podpora vzdělávacích programů pro osoby s PAS,*
- c) podpora sociálních odborných programů pro osoby s PAS,*
- d) další vzdělávání osob, které se podílejí na péči o osoby s PAS (zejména rodičů – zákonných zástupců, rodinných příslušníků, pediatrů, psychiatrů, neurologů, psychologů, pedagogů a dalších),*

⁹³ NEZISKOVÉ ORGANIZACE zabývající se péčí o jedince s mentálním postižením v ČR [online]. [vid 18. 2. 2022]. Dostupné z: www.neziskovky.pdf

⁹⁴ Úsměvy. [online]. [vid 18. 2. 2022]. Dostupné z: [Úsměvy \(usmevy.cz\)](http://usmevy.cz)

- e) zajišťování a zvyšování informovanosti odborné veřejnosti,
- f) odborná práce s rodinami osob s PAS a terénní poradenství,
- g) individuální a skupinová terapie rodinných příslušníků a pečujících osob,
- h) zajištění a organizace respitní péče, včetně rehabilitačních pobytů a táborů,
- i) volnočasové aktivity pro osoby s PAS, jako např. zájmové kroužky a terapie, a všechny další aktivity, které směřují k podpoře cílové skupiny, a
- j) podpora svépomocných rodičovských skupin.⁹⁵

Mezi další občanská sdružení se řadí například **RAIN-MAN**, což je sdružení rodičů a přátel dětí s autismem, **RETT-COMMUNITY**, které vzniklo na základě iniciativy rodičů děvčat s Rettovým syndromem.⁹⁶ Dalšími občanskými sdruženími jsou **ALENKA**, sdružující matky s dětmi postiženými autismem a **AUT**, což je „občanské sdružení založené z iniciativy rodičů dětí s poruchou autistického centra (PAS), navštěvujících Základní školu Štolcova v Brně.“⁹⁷ a další.

5. 2. Obecně prospěšné společnosti

Obecně prospěšné společnosti slouží k poskytování obecně prospěšných služeb, které mohou být poskytovány i za úplatu. Vznik a veškerá činnost obecně prospěšných společností se řídí zákonem č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů. Podle tohoto zákona, konkrétně § 2: „**(1)** Obecně prospěšná společnost je právnickou osobou, která:

- a) je založena podle tohoto zákona,
- b) poskytuje veřejnosti obecně prospěšné služby za předem stanovených a pro všechny uživatele stejných podmínek a
- c) její výsledek hospodaření (zisk) nesmí být použit ve prospěch zakladatelů, členů jejích orgánů nebo zaměstnanců a musí být použit na poskytování obecně prospěšných služeb, pro které byla obecně prospěšná společnost založena.

⁹⁵ Stanovy spolku Asociace pomáhající lidem s autismem Severní Čechy, z. s. [online]. [vid 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://apla-sc.cz/apla-o-nas/apla-stanovy.html>

⁹⁶ Rettův syndrom (dále jen RTT) je neurovývojové genetické onemocnění vázané na X chromosom, které se projevuje téměř výhradně u dívek. Podle: Spolek rodičů a přátel dívek s Rettovým syndromem. [online]. [vid 18. 2. 2022]. Dostupné z: [Základní informace o Rettově syndromu \(rett-cz.com\)](http://rett-cz.com)

⁹⁷ Nevládní neziskové organizace. [online]. [vid 18. 2. 2022]. Dostupné z: [Nevládní neziskové organizace | Autistické centrum \(muni.cz\)](http://Nevládní neziskové organizace | Autistické centrum (muni.cz))

(2) *Název obecně prospěšné společnosti musí obsahovat označení "obecně prospěšná společnost" nebo jeho zkratku "o. p. s.". Jiné osoby nesmějí ve svém názvu nebo obchodní firmě toto označení používat.*⁹⁸

Příkladem obecně prospěšných společností se zaměřením na lidi s mentální postihem je **SKOK do života**, která „*poskytuje na území Hradce Králové kvalitní služby, které umožňují lidem s mentálním postižením získat sebedůvěru, samostatnost a odpovědnost, aby vnímali svůj život jako smysluplný a srovnatelný s životy ostatních lidí.*“⁹⁹. K dalším obecně prospěšným společnostem se například řadí **FOSA**, která se zabývá službami sociální rehabilitace, podporou zaměstnanosti, osobní asistencí a podobně. Další obecně prospěšnou společností je společnost **Rytmus**, „*kteřá od roku 1994 podporuje lidi se zdravotním postižením (především mentálním) v aktivním začleňování do života a to ve škole, v práci, v místě bydliště i při volnočasových aktivitách.*“¹⁰⁰

5. 3. Nadace a nadační fondy

Cílem nadací a nadačních fondů je získání finančních prostředků na podporu konkrétní skupiny či konkrétní aktivity. „*Nadační fondy jsou, stejně jako nadace, nezávislé subjekty finanční povahy, založené za účelem podpory veřejně prospěšných aktivit a projektů.*“¹⁰¹ Vznik a činnost nadací a nadačních fondů vychází ze zákona č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech. Podle uvedeného zákona „*Nadace nebo nadační fond jsou účelová sdružení majetku zřízená a vzniklá podle tohoto zákona pro dosahování obecně prospěšných cílů. Obecně prospěšným cílem je zejména rozvoj duchovních hodnot, ochrana lidských práv nebo jiných humanitárních hodnot, ochrana přírodního prostředí, kulturních památek a tradic a rozvoj vědy, vzdělání, tělovýchovy a sportu.*“¹⁰²

⁹⁸ Zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů. [online]. [vid 18. 2. 2022]. Dostupné z: [248/1995 Sb. Zákon o obecně prospěšných společnostech \(zakonyprolidi.cz\)](https://www.zakonyprolidi.cz/cs/248-1995)

⁹⁹ O SKOKu do života. [online]. [vid 18. 2. 2022]. Dostupné z: www.skokdozivota.cz

¹⁰⁰ Rytmus, O nás. [online]. [vid 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://rytmus.org./o-nas/>

¹⁰¹ Nadační fondy. [online]. [vid 18. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.donorsforum.scz/nadace-a-fondy/nadacni-fondy.html>

¹⁰² Zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech. [online]. [vid 18. 2. 2022]. Dostupné z: [526/2002 Sb. Úplné znění zákona č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů \(zakonyprolidi.cz\)](https://www.zakonyprolidi.cz/cs/227-1997)

V České republice se pomocí pro lidi s mentálním postižením zabývá například **Nadační fond Slunce pro všechny**, který vznikl v roce 2002 „za účelem podpory dětí a dospělých se speciálními potřebami a podpory Soukromé mateřské školy, základní školy a střední školy Slunce, o.p.s. Centra služeb Slunce všem, o.p.s. a Okresní organizace Společnosti pro podporu lidí s mentálním postižením ČR.“¹⁰³ Dalším nadačním fondem zaměřeným na: „shromažďování a vynakládání finanční prostředky za účelem hmotné i nehmotné pomoci všem postiženým vývojovými vadami a psychickými poruchami a jejich úspěšného zařazení mezi zdravé lidi.“¹⁰⁴ je nadační fond **Synesis**. Nadačním fondem zabývajícím se pomocí vážně postižením dětem, a to jak fyzicky tak psychicky (konkrétně autismem) je fond **Život dětem, o. p. s.** Pomocí lidem s alzheimerovou chorobou se zabývají například nadační fond **Podepsáno srdcem**, dále nadační fond **Gabrielis**. Na pomoc konkrétním lidem s autismem je zaměřen **Nadační fond Autismu**. Podporou dětí mimo jiné s Downovým syndromem se zabývá **Nadační fond YASMINKA**. Výše uvedené nadační fondy nejsou úplným výčtem nadačních fondů v České republice.

5. 4. Církevní a náboženské společnosti

K hlavním náboženským a církevním společnostem, které v České republice pomáhají lidem s mentální postižením, patří **Charita Česká republika**, která je „plně profesionální organizace s více než 8 tisíci zaměstnanci v síti 301 arcidiecézních, diecézních, oblastních, městských a farních Charit včetně České katolické charity a Řeckokatolické charity. Od roku 2007 se prezentujeme pod názvem **Charita Česká republika**.

Od roku 1995 jsme řádným členem mezinárodních organizací Caritas Europa a Caritas Internationalis.¹⁰⁵

Součástí Charity České republiky je Česká katolická charita, jejíž hlavním posláním je „pomoc lidem v tíživé sociální situaci, zdravotně postiženým a dlouhodobě nemocným...“¹⁰⁶ Uvedenou pomoc poskytuje lidem nejen doma, ale i mimo domov, pomáhá s ubytováním, dalšími aktivitami, udělováním rad. Pomoc doma spočívá například

¹⁰³ Nadační fond Slunce pro všechny. [online]. [vid 18. 2. 2022]. Dostupné z: www.donorsforum.cz

¹⁰⁴ Nadační fond SYNESIS. [online]. [vid 18. 2. 2022]. Dostupné z: www.nf-synesis-cz

¹⁰⁵ Historie charity. [online]. [vid 18. 2. 2022]. Dostupné z: www.charita.cz

¹⁰⁶ Každý člověk je pro nás důležitý. [online]. [vid 18. 2. 2022]. Dostupné z: www.charita.cz

v odlehčovacích službách, v poskytování služeb domácího hospicu a podobně. Mimo domov pomáhá například vytvořit podmínky pro aktivizaci mentálně postižených lidí, například v podobě podpory chráněných dílen, vytvářením speciálních denních center. Vytváří bezplatné občanské či právní poradny.

Další církevní a náboženskou společností, která se svojí činností zaměřuje mimo jiné na pomoc lidem s mentálním postižením je **Diakonie Českobratrské církve evangelické**, jejíž činnost v této oblasti je na jejích internetových stránkách popsána následujícím způsobem: „*Velkou část služeb v Diakonii poskytujeme pro lidi s mentálním postižením, často také v kombinaci s tělesným postižením. Nabízíme služby pro dospělé, které pomáhají uplatnit se na trhu práce, ambulantní (klient dochází do zařízení) a pobytové (klient je v zařízení ubytovaný) služby pro dospělé i děti s těžším typem postižení, terénní (pracovník dochází za klientem), poradenské služby i možnost vzdělávání.*“¹⁰⁷

Československá církev husitská je zřizovatelem další církevní a náboženské společnosti pomáhající lidem s mentálním postižením, a sice **Husitské diakonie**, která od roku 1994 pomáhá všem potřebným lidem. Husitská diakonie má jako jednu ze svých náplní i poskytování příležitostí pro handicapované, konkrétně na svých internetových stránkách v této oblasti uvádí následující činnosti:

- „*Provozujeme ergoterapeutickou dílnu*
- *Provozujeme sociálně terapeutickou dílnu*
- *Zaměstnáváme handicapované v keramické dílně*
- *Zaměstnáváme handicapované v keramické a textilní dílně*
- *Půjčujeme kompenzační pomůcky*
- *Staráme se o klienty v centru denních služeb*
- *Podporujeme začleňování handicapovaných do společnosti*
- *Věnujeme se přeshraniční spolupráci v oblasti práce s lidmi s handicapem.*“¹⁰⁸

Závěrem této kapitoly je nutné zdůraznit nezastupitelné místo nevládních neziskových organizací v pomoci s péčí o mentálně postižené lidi. Uvedené organizace se často zabývají pomocí v oblastech, které ostatní buď neznají, nezajímají se o ně,

¹⁰⁷ Služby pro lidi s mentálním postižením. [online]. [vid 18. 2. 2022]. Dostupné z: www.diakonie.cz

¹⁰⁸ Jak pomáháme. [online]. [vid 18. 2. 2022]. Dostupné z: www.husitskadiakone.cz

případně je pokládají zabýváním se jimi i za ztrátu času a důležitost pomoci právě v této sféře si často uvědomují, až když danou pomoc sami potřebují. Významnou roli hrají tyto organizace i tím, že *„poznatky a zkušenosti z práce s postiženými lidmi byly často iniciačním momentem pro práci na dokumentech.“*¹⁰⁹ Mají významný podíl na tvorbě formulací ustanovení a účastní se i kontroly plnění závazků z příslušných dokumentů.

¹⁰⁹ **Role nestátních neziskových organizací při ochraně práv osob se zdravotním postižením** [online]. [vid 18. 2. 2022]. Dostupné z: [nimages_does_PROGRESS-konference-Prezentace-Hutar-Role-NNO-při-ochrane-OZP\(1\)](#)

B. Praktická část

6. Chráněná dílna Lemniskáta – život bez bariér, o. p. s.

Praktická část diplomové práce se bude věnovat průzkumné práci v neziskové organizaci, která se zabývá zaměstnáváním lidí s mentálním, psychickým či fyzickým postižením, konkrétně provozem chráněného pracoviště. *„Základní myšlenkou chráněného pracoviště je umožnění a zachování pracovních příležitostí lidem s handicapem v chráněném, ale přitom tvůrčím a vnitřně svobodném prostoru. Usilujeme o to, aby zde naši zaměstnanci nacházeli své sebepotvrzení v práci, získávali nové manuální a sociální dovednosti, ale zároveň cítili, že jsou součástí skupiny lidí, která má na zřeteli individuální potřeby každého jednotlivce, a přitom spolu tvořili celistvé společenství.“¹¹⁰*

Uvedená organizace vznikla v roce 2011 a hlavním impulsem vzniku byla městská část Praha 2. Jedná se o chráněné pracoviště, které je naprosto bezbariérové a kde jsou veškerá pracovní místa přizpůsobena lidem s různým postižením. *„Od svého založení je chráněné pracoviště Lemniskáta členem Spolku pro léčebnou pedagogiku a sociální terapii v ČR, který si klade za cíl vzájemnou spolupráci na poli sociální terapie a pedagogiky, celoživotní studium a vědomou práci a obohacování se životními a profesionálními zkušenostmi svých členů.“¹¹¹*

Základem veškeré činnosti Lemniskáty je přístup k člověku jako naprosto nenahraditelné a jedinečné bytosti. Každá bytost obohacuje lidské společenství. A otázka postižení se zde stává relativní.

Jedná se o chráněné pracoviště, které se nachází v centru hlavního města Prahy. Hlavním výrobním programem Lemniskáty jsou papírenské výrobky, například kreativní diáře a deníky, k jejichž výrobě jsou použity netradiční materiály, dále různé typy přání a bloků. Své výrobky uvedené pracoviště nabízí nejen prostřednictvím několika kamenných obchodů v Praze, Pardubicích a Ostravě, ale i online, kde má zřízen svůj e-shop.

¹¹⁰ Lemniskáta. [online]. [vid 10. 4. 2022]. Dostupné z: www.lemniskata.cz

¹¹¹ Lemniskáta. [online]. [vid 10. 4. 2022]. Dostupné z: www.lemniskata.cz

6. 1. Metodologie výzkumu

V praktické části je použitou metodou získání dat dotazník, což je vedle pozorování a rozhovoru nejčastěji využívaná metoda získávání dat a hodí se i ve výzkumu, na které je tato diplomová práce zaměřená. Jedná se o subjektivní metodu výzkumu, protože zkoumaná osoba může různými způsoby ovlivňovat svoje odpovědi. *„Dotazník je vlastně způsob psaného řízeného rozhovoru. Je přitom méně časově náročný než rozhovor. A lze ho zadávat i skupinově, nejen individuálně. Při sestavování dotazníků je třeba promyslet a přesně určit hlavní cíl dotazníkového průzkumu, logicky a stylisticky správně připravit konkrétní otázky.“*¹¹²

Otázky v dotazníku mohou být uzavřené, otevřené nebo škálové. Uzavřené otázky nabízejí tázanému volbu mezi dvěma či více odpověďmi, například Ano/Ne. Otevřené otázky tázaného neomezují a dávají mu možnost vlastního vyjádření se. Posledním typem otázek jsou škálové, které si kladou za cíl posoudit určitou škálu, stupeň. Škálových otázek je několik druhů. *„Škálové otázky mají pevně stanovené možné odpovědi a umísťují reagujícího člověka na některý bod škály.“*¹¹³

Dotazník, stejně jako ostatní metody výzkumu používané v praxi, musí splňovat specifické požadavky, musí být především objektivní, spolehlivé, standardní (tzn. stejné otázky pro všechny dotazované), spolehlivé (tzn. stále v čase), interpretovatelné, a to jak kvantitativně, tak kvalitativně, úsporné (tzn., že šetří čas), s přiměřenou mírou návratnosti (čím méně tázaných, tím musí být návratnost dotazníků vyšší, například u počtu tázaných mezi 5 – 20 by měla být vyšší než 80 %).

V diplomové práci byla metoda dotazníku zvolena s ohledem na dotazovanou skupinu, kterou tvoří lidé s mentálním postižením. Uvedená metoda se jeví jako nejjednodušší a příliš nezátěžující pro tuto skupinu lidí. Po navození přátelské atmosféry a individuálního přístupu k jednotlivým dotazovaným, brali tito lidé vyplňování dotazníku více jako formu příjemné zábavy, než jako povinnost, která by je nějakým způsobem omezovala, či dokonce obtěžovala.

¹¹² KOHOUTEK, Rudolf. Pojem dotazník jako výzkumná metoda. [online]. [vid 12. 4. 2022]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/dotaznik-jako-vyzkumna-metoda>

¹¹³ KOHOUTEK, Rudolf. Pojem dotazník jako výzkumná metoda. [online]. [vid 12. 4. 2022]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/dotaznik-jako-vyzkumna-metoda>

6. 2. Klienti, kterých se bude průzkum týkat

Dotazníky byly dány celkem pěti klientům - zaměstnancům, kteří byli vybráni na základě jejich druhu postižení, konkrétně se jednalo o lidi s mentálním postižením, a to s jeho mírnou formou (klasifikace mentálního postižení je blíže specifikována v podkapitole 2.2.). Mezi dotazovanými byli dva muži a tři ženy.

Klienti vyplňovali své dotazníky přímo v dílně, konkrétně v místnosti, která slouží jako kuchyňka. Po celou dobu vyplňování byla přítomna paní ředitelka dílny a sociální pracovnice, které byly velmi vstřícné a navodily velmi přátelskou atmosféru. Všichni klienti, kteří dotazníky vyplňovali, byli velmi otevření, velmi milí a byla s nimi výborná spolupráce.

I když v dotazníku byly použity relativně jednoduché otázky, bylo potřeba u některých klientů tyto otázky dovysvětlit a upřesnit a z tohoto důvodu vyplňovali klienti uvedené dotazníky jednotlivě. Vyplňování dotazníku zabralo klientům v průměru okolo deseti minut. Kratší dotazníky by neměly vypovídající hodnotu, delší by naopak mohly klienty příliš zatížit, což samozřejmě nebylo záměrem.

6. 3. Dotazy určené klientům (zaměstnancům, kterým je chráněné pracoviště určené)

Při volbě dotazů pro klienty byl brán ohled na jejich lehké mentální postižení. Dotazník obsahoval celkem 10 relativně jednoduchých otázek, z nichž ve většině byla první odpověď směřována na Ano/Ne a pokud klient odpověděl ano, tak se uvedený dotaz dále specifikoval.

Konkrétně byly klientům prostřednictvím dotazníku položeny následující otázky:

1. Máte se dnes dobře?
2. Jste spokojený/á se svou prací v chráněné dílně? Ano/Ne
3. Dostává se Vám (dle Vás) dostatek péče? Ano/Ne
4. Kdybyste měl vyjmenovat tři věci, díky kterým se cítíte v chráněné dílně v bezpečí, jaké by to byly?
5. Je pro Vás práce v chráněné dílně přínosná? Ano/Ne.
Pokud ano, jak?
6. Věnujete se nějaké volnočasové aktivitě? Ano/Ne.
Pokud ano, jaké?
7. Máte možnost se někomu svěřit s osobními (intimními) problémy? Ano/Ne.

Pokud ano, komu?

8. Do chráněné dílny se dostáváte (dopravujete) sám/a? Ano/Ne.

9. Máte nějaký sen, který byste chtěla zažít? Ano/Ne.

Pokud ano, jaký?

10. Máte možnost o svých snech s někým hovořit? Ano/Ne.

Pokud ano, s kým?

6. 3. 1. Klient č. 1 – Muž 42 let

1. Máte se dnes dobře?

- **Odpověď klienta: Dobře.**

2. Jste spokojený/á se svou prací v chráněné dílně? Ano/Ne

- **Odpověď klienta: Ano.**

3. Dostává se Vám (dle Vás) dostatek péče? Ano/Ne

- **Odpověď klienta: Ano.**

4. Kdybyste měl vyjmenovat tři věci, díky kterým se cítíte v chráněné dílně v bezpečí, jaké by to byly?

- **Odpověď klienta: 1) hezká atmosféra – nikdo nikoho „nebuzeruje“,
2) milí kolegové.**

5. Je pro Vás práce v chráněné dílně přínosná? Ano/Ne.

Pokud ano, jak?

- **Odpověď klienta: Ano (konkrétní přínos nedokázal klient specifikovat).**

6. Věnujete se nějaké volnočasové aktivitě? Ano/Ne.

Pokud ano, jaké?

- **Odpověď klienta: Ano – procházky do přírody (do lesa), do města (centrum), do obchodního centra.**

7. Máte možnost se někomu svěřit s osobními (intimními) problémy? Ano/Ne.

Pokud ano, komu?

- **Odpověď klienta: Ano – komukoliv.**

8. Do chráněné dílny se dostáváte (dopravujete) sám/a? Ano/Ne.

- **Odpověď klienta: Ano – metro.**

9. Máte nějaký sen, který byste chtěla zažít? Ano/Ne.

Pokud ano, jaký?

- **Odpověď klienta: Ano – bydlet sám v domečku (vesnice/příroda).**

10. Máte možnost o svých snech s někým hovořit? Ano/Ne.

Pokud ano, s kým?

- **Odpověď klienta: Ano (blíže nespecifikoval).**

6. 3. 2. Klient č. 2 – Muž (věk blíže nespecifikoval)

1. Máte se dnes dobře?

- **Odpověď klienta: Ano.**

2. Jste spokojený/á se svou prací v chráněné dílně? Ano/Ne

- **Odpověď klienta: Ano.**

3. Dostává se Vám (dle Vás) dostatek péče? Ano/Ne

- **Odpověď klienta: Ano.**

4. Kdybyste měl vyjmenovat tři věci, díky kterým se cítíte v chráněné dílně v bezpečí, jaké by to byly?

- **Odpověď klienta: 1) hodní lidi (kolektiv) – spolupracovníci,
2) dostatek práce,
3) hodní vedoucí.**

5. Je pro Vás práce v chráněné dílně přínosná? Ano/Ne.

Pokud ano, jak?

- **Odpověď klienta: Ano – mám činnost, nenudím se.**

6. Věnujete se nějaké volnočasové aktivitě? Ano/Ne.

Pokud ano, jaké?

- **Odpověď klienta: Ano – Harry Potter, soutěže, zábavné pořady, plavání, cvičení, procházky, výlety, televize, rádio, walkman.**

7. Máte možnost se někomu svěřit s osobními (intimními) problémy? Ano/Ne.

Pokud ano, komu?

- **Odpověď klienta: Ano – vedoucí.**

8. Do chráněné dílny se dostáváte (dopravujete) sám/a? Ano/Ne.

- **Odpověď klienta: Ano – metro.**

9. Máte nějaký sen, který byste chtěla zažít? Ano/Ne.

Pokud ano, jaký?

- **Odpověď klienta: Ano – cestování – Vietnam, Thajsko (exotika).**

10. Máte možnost o svých snech s někým hovořit? Ano/Ne.

Pokud ano, s kým?

- **Odpověď klienta: Ano - vedoucí.**

6. 3. 3. Klient č. 3 – Žena – 36 let

- 1 Máte se dnes dobře?
- **Odpověď klienta: Ano.**
- 2 Jste spokojený/á se svou prací v chráněné dílně? Ano/Ne
- **Odpověď klienta: Ano.**
- 3 Dostává se Vám (dle Vás) dostatek péče? Ano/Ne
- **Odpověď klienta: Ano.**
- 4 Kdybyste měl vyjmenovat tři věci, díky kterým se cítíte v chráněné dílně v bezpečí, jaké by to byly?
- **Odpověď klienta: všechno – 1) kolegové**
- 5 Je pro Vás práce v chráněné dílně přínosná? Ano/Ne.
Pokud ano, jak?
- **Odpověď klienta: Ano (blíže nespecifikovala).**
- 6 Věnujete se nějaké volnočasové aktivitě? Ano/Ne.
Pokud ano, jaké?
- **Odpověď klienta: Ano – kreslím (přírodu, abstrakce), čtu, počítám, skládám.**
- 7 Máte možnost se někomu svěřit s osobními (intimními) problémy? Ano/Ne.
Pokud ano, komu?
- **Odpověď klienta: Ano (blíže nespecifikovala).**
- 8 Do chráněné dílny se dostáváte (dopravujete) sám/a? Ano/Ne.
- **Odpověď klienta: Ano – pěšky.**
- 9 Máte nějaký sen, který byste chtěla zažít? Ano/Ne.
Pokud ano, jaký?
- **Odpověď klienta: Ne.**
- 10 Máte možnost o svých snech s někým hovořit? Ano/Ne.
Pokud ano, s kým?
- **Odpověď klienta: Ano (blíže nespecifikovala).**

6. 3. 4. Klient č. 4 – Žena – 27 let

1. Máte se dnes dobře?
- **Odpověď klienta: Ano.**
2. Jste spokojený/á se svou prací v chráněné dílně? Ano/Ne
- **Odpověď klienta: Ano.**
3. Dostává se Vám (dle Vás) dostatek péče? Ano/Ne
- **Odpověď klienta: Ano.**
4. Kdybyste měl vyjmenovat tři věci, díky kterým se cítíte v chráněné dílně v bezpečí, jaké by to byly?
- **Odpověď klienta: 1) kamarádky,
2) dobrá náplň práce.**
5. Je pro Vás práce v chráněné dílně přínosná? Ano/Ne.
Pokud ano, jak?
- **Odpověď klienta: Ne, ale mám ráda paní vedoucí.**
6. Věnujete se nějaké volnočasové aktivitě? Ano/Ne.
Pokud ano, jaké?
- **Odpověď klienta: Ano – koně (1 týdně), kolo.**
7. Máte možnost se někomu svěřit s osobními (intimními) problémy? Ano/Ne.
Pokud ano, komu?
- **Odpověď klienta: Ano – vedoucí.**
8. Do chráněné dílny se dostáváte (dopravujete) sám/a? Ano/Ne.
- **Odpověď klienta: Ne – metrem s asistencí.**
9. Máte nějaký sen, který byste chtěla zažít? Ano/Ne.
Pokud ano, jaký?
- **Odpověď klienta: Ano – cestování – Londýn.**
10. Máte možnost o svých snech s někým hovořit? Ano/Ne.
Pokud ano, s kým?
- **Odpověď klienta: Ano – vedoucí a kamarádka v dílně.**

6. 3. 5. Klient č. 5 – Žena – 57 let

1. Máte se dnes dobře?
- **Odpověď klienta: Ano.**
2. Jste spokojený/á se svou prací v chráněné dílně? Ano/Ne

- **Odpověď klienta: Ano.**
- 3. Dostává se Vám (dle Vás) dostatek péče? Ano/Ne
 - **Odpověď klienta: Ano.**
- 4. Kdybyste měl vyjmenovat tři věci, díky kterým se cítíte v chráněné dílně v bezpečí, jaké by to byly?
 - **Odpověď klienta: 1) skvělý kolektiv,
2) skvělá práce.**
- 5. Je pro Vás práce v chráněné dílně přínosná? Ano/Ne.
Pokud ano, jak?
 - **Odpověď klienta: Ano – psychicky mi to moc pomáhá.**
- 6. Věnujete se nějaké volnočasové aktivitě? Ano/Ne.
Pokud ano, jaké?
 - **Odpověď klienta: Ano – mám tři pejsky – jezevčíky (kterým je 10, 11 a 13 let) a křížovky.**
- 7. Máte možnost se někomu svěřit s osobními (intimními) problémy? Ano/Ne.
Pokud ano, komu?
 - **Odpověď klienta: Ano – vedoucí, ostatní klienti a hlavně kamarádka.**
- 8. Do chráněné dílny se dostáváte (dopravujete) sám/a? Ano/Ne.
 - **Odpověď klienta: Ano – metrem linkou C z Proseka.**
- 9. Máte nějaký sen, který byste chtěla zažít? Ano/Ne.
Pokud ano, jaký?
 - **Odpověď klienta: Ano – stěhování – domeček na Moravě (spolu s kamarádkou, které je 56 let).**
- 10. Máte možnost o svých snech s někým hovořit? Ano/Ne.
Pokud ano, s kým?
 - **Odpověď klienta: Ano – s kamarádkou.**

6. 4. Dotazy určené zaměstnancům (sociálním pracovníkům)

Po celou dobu, jak je již uvedeno výše, byly u dotazníkového průzkumu přítomny paní ředitelka a sociální pracovnice. Obě byly stoprocentní „profesionálky“, které se chovaly velmi vstřícně ochotně a vyplnily dotazníky vztahující se k jejich profesi, především ke spokojenosti a naplnění v této profesi.

1. Jste spokojen/a s prací v chráněné dílně Lemniskáta?

2. Jaká je vaše pracovní náplň?
3. Jste spokojen/a se svojí mzdou? Ano/Ne
4. Co vás motivovalo k tomu, abyste vykonával/a právě tuto pracovní pozici?
5. Dává vám tato práce smysl? Ano/ Ne
Pokud ano – jaký?
6. Jste spokojena s kolektivem, ve kterém pracujete? Ano/ Ne
7. Máte od svých kolegů dostatek podpory? Dostává se vám dostatek supervize?
8. Dá se vaše práce dobře skloubit s osobním životem?
9. Umíte si ve své práci udržet „zdravé hranice“?
10. Na závěr bych se ráda zeptala, zda se ztotožňujete s citátem Johna Donneho:
„Žádný člověk není ostrov sám pro sebe. Každý je kus nějakého kontinentu, část nějaké pevniny: spláchne-li moře hroudu, je Evropa menší, jako by to byl nějaký mys, jako by to byl statek tvých přátel nebo tvůj. Smrtí každého člověka je mě méně, neboť jsem část lidstva. A proto se nikdy neptej, komu zvoní hrana. Zvoní tobě.“

6. 4. 1. Ředitelka chráněné dílny

1. Jste spokojen/a s prací v chráněné dílně Lemniskáta?
Odpověď: Ano
2. Jaká je vaše pracovní náplň?
Odpověď: Jsem ředitelkou chráněné dílny a moje pracovní náplň vyplývá z mé funkce.
3. Jste spokojen/a se svojí mzdou? Ano/Ne
Odpověď: Ne
4. Co vás motivovalo k tomu, abyste vykonával/a právě tuto pracovní pozici?
Odpověď: Předtím jsem pracovala jako učitelka. Chtěla jsem vystoupit ze systému. Potřebovala jsem změnu. Jedná se o kreativní práci.
5. Dává vám tato práce smysl? Ano/ Ne
Pokud ano – jaký?
Odpověď: Ano. Velký. Jak jsem již odpověděla výše, jedná se o velmi kreativní práci.
6. Jste spokojena s kolektivem, ve kterém pracujete? Ano/ Ne
Odpověď: Ano
7. Máte od svých kolegů dostatek podpory? Dostává se vám dostatek supervize?

Odpověď: Ano, od svých kolegů mám dostatek podpory. Supervize nepotřebujeme.

8. Dá se vaše práce dobře skloubit s osobním životem?

Odpověď: Ano

9. Umíte si ve své práci udržet „zdravé hranice“?

Odpověď: Ano

10. Na závěr bych se ráda zeptala, zda se ztotožňujete s citátem Johna Donneho: „Žádný člověk není ostrov sám pro sebe. Každý je kus nějakého kontinentu, část nějaké pevniny: spláchne-li moře hroudu, je Evropa menší, jako by to byl nějaký mys, jako by to byl statek tvých přátel nebo tvůj. Smrtí každého člověka je mě méně, neboť jsem část lidstva. A proto se nikdy neptej, komu zvoní hrana. Zvoní tobě.“

Odpověď: Ano. Jedná se o přesný citát, jako by mi mluvil z duše.

6. 4. 2. Zástupkyně paní ředitelky

1. Jste spokojen/a s prací v chráněné dílně Lemniskáta?

Odpověď: Ano. Mám na práci klid. Našla jsem sebeuplatnění. Práci sledávám smysluplnou.

2. Jaká je vaše pracovní náplň?

Odpověď: Jsem zástupkyní paní ředitelky, asistentkou a personalistkou. Dále se zabývám i „sháněním“ finančních prostředků, neboť naše dílna patří do neziskové sféry.

3. Jste spokojen/a se svojí mzdou? Ano/Ne

Odpověď: Ano, v rámci možností.

4. Co vás motivovalo k tomu, abyste vykonával/a právě tuto pracovní pozici?

Odpověď: Nejdříve jsem zde pracovala jako dobrovolník, ale práce mě natolik zaujala a vnitřně naplnila, že zde pracuji na plný úvazek.

5. Dává vám tato práce smysl? Ano/ Ne

Pokud ano – jaký?

Odpověď: Ano. Velký. Jak jsem již odpověděla výše, našla jsem zde sebeuplatnění.

6. Jste spokojena s kolektivem, ve kterém pracujete? Ano/ Ne

Odpověď: Ano

7. Máte od svých kolegů dostatek podpory? Dostává se vám dostatek supervize?

Odpověď: Na obě otázkou jednoznačně ano.

8. Dá se vaše práce dobře skloubit s osobním životem?

Odpověď: Ano

9. Umíte si ve své práci udržet „zdravé hranice“?

Odpověď: Ano

10. Na závěr bych se ráda zeptala, zda se ztotožňujete s citátem Johna Donneho:

„Žádný člověk není ostrov sám pro sebe. Každý je kus nějakého kontinentu, část nějaké pevniny: spláchne-li moře hroudu, je Evropa menší, jako by to byl nějaký mys, jako by to byl statek tvých přátel nebo tvůj. Smrtí každého člověka je mě méně, neboť jsem část lidstva. A proto se nikdy neptej, komu zvoní hrana. Zvoní tobě.“

Odpověď: Ztotožňuji se z části „Žádný člověk není ostrov sám pro sebe.“ Zbývající část citátu nedokážu ohodnotit.

6. 5. Vyhodnocení dotazníků a odvození závěrů

První dva dotazy byly zaměřeny na spokojenost klientů (zaměstnanců, kterým je chráněné pracoviště určeno). Na první dotaz, zda se mají klienti dobře, odpověděli všichni dotazovaní ano. Byl to důležitý dotaz na začátek, protože lidé zvláště u lidí s mentálním postižením je velmi důležité, aby se u vyplňování dotazníku cítili dobře, aby měli „náladu“ je vyplňovat. Stejně souhlasně odpověděli klienti i na dotaz, zda jsou spokojení se svou prací v chráněné dílně. Kladná odpověď svědčí, že zde chráněná dílna slouží ke svému účelu, a to nejen zaměstnat mentálně postižené lidi, ale hlavně u nich vyvolat i pocit smysluplnosti vykonávané práce, o čemž svědčí i jednoznačně kladná odpověď ode všech klientů na třetí dotaz, zda se jim dostává dostatek péče.

Zajímavé odpovědi byly i na dotaz, ve kterém měli klienti vyjmenovat tři věci, díky kterým se cítí v chráněné dílně v bezpečí. Na uvedený dotaz nedokázali až na jeden případ vyjmenovat tři věci, ale i přesto na něj všichni klienti dokázali odpovědět. Všichni odpověděli, že jim bezpečí zaručuje dobrý kolektiv (či hodní lidé, kamarádky, hodní vedoucí). Jeden klient dále odpověděl, že svoji roli hraje i celková atmosféra, kde doslova uvedl, že zde „nikdo nikoho nebuzeruje“. Což by se dalo říci, že je jedním ze stěžejních bodů, protože, jak je uvedeno v podkapitole 3.2.3. násilí, kam patří například i šikana, výsměch či jiné formy psychického násilí, je jedním z problémů, se kterými se lidé

s mentální postižením v životě v současné době stále potýkají. A pokud jim chráněné pracoviště dodává pocit, že mohou pracovat v prostředí, kde jsou tohoto ušetřeni, potom dané pracoviště plní víc než jen funkci zaměstnavatele. Důležité je pro klienty i dostatečná a smysluplná náplň práce. Na smysluplnost práce, respektive přínosnost pro život směřoval i další dotaz, na který pouze jedna klientka odpověděla, že práce pro ni přínosná není, ale že má ráda paní vedoucí. Ostatní klienti odpověděli, že je jejich práce pro ně přínosná, a to hlavně z důvodu, že mají nějakou činnost a nenudí se.

Důležitým aspektem v životě každého člověka je vyplnění volného času a proto šestý dotaz směřoval k volnočasovým aktivitám, kde všichni klienti odpověděli, že se věnují některé volnočasové aktivitě. Mezi volnočasové aktivity, které klienti vyjmenovali, patří například procházky, péče o zvířata (koně, psi), sport (plavání, cvičení) a jiné. Z uvedených odpovědí jednoznačně vyplývá, že smysluplné naplnění volného času hraje nezastupitelnou roli v celkové spokojenosti v životě člověka bez ohledu na jeho postižení.

Pro celkovou spokojenost v životě je také důležité najít někoho, komu se člověk může svěřit. Odpověď na otázku, zda má klient možnost se někomu svěřit s osobními (intimními) problémy, a pokud ano, tak komu, tak mezi lidmi, kterým se tito lidé svěřují, byla i paní vedoucí. Toto svědčí o opravdu vstřícném postoji pracovníků (konkrétně paní ředitelky a její zástupkyně) v chráněné dílně Lemniskáta ke svým klientům. A z pozorování přístupu těchto pracovníků ke klientům lze vyvodit závěr, že tito pracovníci si velmi dobře osvojili metodu individuálního přístupu ke klientům.

V dotazníku nechyběl ani dotaz týkající se samostatnosti klientů, konkrétně na to, zda se do dílny dostávají (dopravují) bez pomoci. Až na jednoho klienta, který využívá služeb asistence, se zbývající čtyři dopravují do dílny sami, bez pomoci.

Poslední dotazy se týkaly snů klientů a tomu, zda se mohou se svými sny někomu svěřit. Kromě jednoho klienta mají ostatní čtyři nějaký svůj sen. Nejčastěji se tyto sny týkají oblasti cestování nebo bydlení. A všichni se mohou se svým snem někomu svěřit, ať už vedoucí či kamarádovi (kamarádce).

Z odpovědí na dotazníky jednoznačně vyplynulo, že i mentálně postižení lidé hledají smysluplné naplnění svého života, a pokud ho naleznou, a to nejen v práci, ale i ve volném čase a do toho si zachovávají i zdravé snění, mohou vést plnohodnotný život se všemi svými stránkami stejně jako „normální, zdraví“ lidé.

Obměněné dotazníky byly dány i paní ředitelce a její asistence a sociální pracovníci v jedné osobě. S odpovědí na dotazníky vyplynulo, že obě ženy jsou se svojí prací spokojené, našly v ní sebeuplatnění.

Práce je, dle paní ředitelky, velmi kreativní, ve své práci nachází dostatek podpory a svoji práci dokáže skloubit i se svým soukromým životem. Paní ředitelka je spokojená i se svým platem.

Zástupkyně (respektive sociální pracovnice) nachází spokojenost ve své práci, protože má na práci klid, našla svoje sebeuplatnění. Jen není příliš spokojená se svým platem. Nejdříve uvedenou práci vykonávala jako dobrovolník, ale vzhledem k tomu, že ji tato práce vnitřně naplňuje, začala ji vykonávat na plný úvazek.

Z uvedeného vyplývá, že obě ženy svoji práci vyloženě žijí, vnitřně je naplňuje. Jen by dle zástupkyně mohla být lépe finančně ohodnocena. Je bohužel známým faktem, že práce v sociální sféře je hůře hodnocena než práce v ostatních sférách, ať už státních či soukromých. A bohužel toto finanční nedocnění může vést k tomu, že pro některé lidi, kteří by jinak splňovaly všechny požadavky, včetně příslušného vzdělání, které na ně tato práce klade, že si uvedenou práci za daných podmínek nezvolí a jdou raději pracovat do lépe hodnocených oborů. Pokud se problematika finančního ohodnocení pracovníků v sociální sféře nebude řešit, může se do budoucna stát, že v této oblasti bude velký deficit kvalitních pracovních sil.

Závěr

Celá diplomová práce se snažila řídit citátem anglického básníka a kněze Johna Donneho: „*Žádný člověk není ostrov sám pro sebe. Každý je kus nějakého kontinentu, část nějaké pevniny: spláchne-li moře hroudu, je Evropa menší, jako by to byl nějaký mys, jako by to byl statek tvých přátel nebo tvůj. Smrtí každého člověka je mě méně, neboť jsem část lidstva. A proto se nikdy neptej, komu zvoní hrana. Zvoní tobě.*“ Z uvedeného citátu jednoznačně vyplývá, že žádný člověk nemůže být ostatním lhostejný a každý má právo na kvalitní život a na toleranci od celé společnosti.

Cílem diplomové práce bylo zjistit odpověď na otázku „Jaká je kvalita života lidí s mentálním postižením v České republice a jak jsou konkrétní lidé s mentálním postižením spokojeni se svým životem?“

Problematika lidí s mentálním postižením v České republice je zakotvena v mnoha zákonech, které vycházejí z mezinárodních legislativních předpisů. Neexistuje ale jednotný zákon či právní předpis, který by pokryl problematiku, ale jednotlivé zákony či právní předpisy se dotýkají pouze konkrétní oblasti.

První oblastí, kterou se diplomová práce zabývala, byla oblast vzdělávání a zařazování mentálně postižených lidí do pracovního kolektivu. Jedná se o jednu s klíčových, i když problematických oblastí. Od raného dětství je zapotřebí spolupráce rodiny a jiných institucí. V České republice je docela dobře propracovaná síť speciálních škol a speciálních škol navazujících, kde se lidé učí zejména pracovat rukama, tj. manuální práce. Následný přechod ze zaměstnání do pracovního kolektivu není u těchto lidí jednoduchý, ale české zákonodárství na tento problém myslí, a sice v zákoně č. 435/2004 Sb., který ukládá povinnost zaměstnat ve firmě, která má více než 25 zaměstnanců, zaměstnávat minimálně 4 % lidí s postižením. A mimo to existuje v České republice řada pracovních pozic, které zahrnují pomocné práce vhodné pro tuto skupinu zaměstnanců.

Následující kapitola diplomové práce se zabývala citlivými otázkami sexuality, mateřství (rodičovství) a násilí páchaném na lidech s mentálním postižením. Zvláště v oblasti sexuality těchto lidí panují předsudky, že je to něco, o čem by se nemělo v souvislosti s mentálně postiženými lidmi, kteří mají často narušené kognitivní funkce, ani mluvit. V České republice zatím není zajištěn kvalitní systém předávání základních informací v této oblasti. Mentálně postižení lidé se často setkávají i s různými formami násilí typu vyhrožování, ponižování, výsměch či zavražďování. Problematika násilí páchaná

na těchto lidech ale naštěstí přestává být „neviditelná“ a například organizace In Iusticia se zabývá předsudečným násilím v celé jeho míře. Moderním tématem je i role matek s postižením ve společnosti. Bohužel i této oblasti dochází často ke stigmatizaci. I přesto, že je tato oblast legislativně ošetřena, dochází i v rámci jednotlivých předpisů „ke střetu“. Na jedné straně je vyzdvihováno právo každé ženy na mateřství, na druhé straně je ale dáno, že pokud žena, která žije ve formě bydlení určené pro lidi s postižením (pobytová služba chráněné bydlení či služba domov pro osoby se zdravotním postižením) a otěhotní, musí po porodu hledat nové bydlení, protože tyto pobytové služby jsou dle zákona č. 108/2006 Sb. určeny pouze pro jednotlivce a ne pro rodiny.

V další oblasti, kterou se diplomová práce zabývala, a sice v oblasti bydlení, dochází k velkému pokroku, kdy dochází k odklonu od institucionalizace k individualizaci, což v praxi znamená, že se omezuje komplexní dlouhodobá péče v institucích a upřednostňuje se podpora života v komunitě, a to zejména chráněné bydlení, osobní asistence a služba podpory samostatného bydlení. Vlastní bydlení vede k většímu soukromí, osamostatnění se lidí s mentálním postižením a zároveň přispívá i k většímu zařazení postižených lidí do společnosti. K zařazení lidí do společnosti přispívají i sport a jiné volnočasové aktivity, kterých se tyto lidé můžou zúčastnit. Je jen dobře, že je v České republice i na tuto oblast myšleno. Například sportovními aktivitami pro lidi s mentálním postižením se zabývá Český svaz mentálně postižených sportovců. Pro lidi, kteří nejsou příliš sportovně zaměřené, existují další volnočasové aktivity, například terapie hrou, zooterapie, arteterapie a další.

Aby lidé, především ti, co pracují s mentálně postiženými lidmi, mohli svoji práci vykonávat co nejsvědomitěji a nejefektivněji, byly pro ně vypracovány metody sociální práce, tj. způsoby, jak s těmito lidmi pracovat.

Poskytnout lidem s mentální postižením důstojné podmínky k životu vyžaduje nejen pomoc příslušných institucí, ale jelikož se jedná o velmi náročnou i finančně nákladnou záležitost, důležitou roli hrají i nevládní neziskové organizace, jako jsou občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti, nadace a nadační fondy a církevní a náboženské společnosti.

Z výše uvedeného vyplývá, že životu lidí s mentálním postižením a jeho kvalitě je v České republice věnována zasloužená pozornost, v mnoha oblastech, jako například v oblasti bydlení, se situace zlepšuje, ale jsou zde i oblasti, kde je zapotřebí ještě zapracovat a hlavně odbourat předsudky „normálních“ lidí, konkrétně v otázkách sexuality, rodičovství a násilí. Jak ukázala praktická část diplomové práce, pokud se mentálně

postížení cítí dobře, najdou smysluplné naplnění svého času (zde prací v chráněné dílně), mohou vést spokojený život, tak jako všichni ostatní.

Zdroje

Knižní zdroje

- BENDO VÁ, P., ZIKL, P. **Dítě s mentálním postižením ve škole**. GRADA, 2011, ISBN: 978-80-247-7702-3
- BERNOLDO VÁ, Jana, STRNADO VÁ, Iva, ADAMČÍKOVÁ, Zdeňka. **Ženy s mentálním postižením v roli matek**. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2019, ISBN 978-810-7603-052-7
- CHARVÁTO VÁ, Dagmar. **Metody sociální práce**. Státní pedagogické nakladatelství 1990, ISBN 9788004239923
- MAHRO VÁ, G, VENGLÁŘOVÁ, M. a kol., **Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním**. GRADA 2008; ISBN 978-80-247-2138-5
- MATOUŠEK, Oldřich a kol. **Metody a řízení sociální práce**, Portál, s. r. o., Praha 2003, ISBN 80-7178-548-2
- REKTOŘÍK, Jaroslav, HYÁNEK Vladimír, ŠKARABELO VÁ Simona, LUKÁŠOVÁ Růžena, WINKLER Jiří, JURAJDO VÁ Hana, FOJTÍKOVÁ Jarmila a PROUZOVÁ Zuzana. **Organizace neziskového sektoru. Základy ekonomiky, teorie a řízení**. Třetí vydán. Praha: Ekopress, s.r.o., ISBN-978-80-86929-54
- VALENTA, M, MICHALÍK, J., LEČBYCH M., a kol., **Mentální postižení**, GRADA, 2018, ISBN 978-80-271-0378-2
- THOROVÁ K., JUN, H., **Vztahy, intimita a sexualita lidí s mentálním handicapem nebo s autismem, Asociace pomáhající lidem s autismem – APLA PRAHA, STŘEDNÍ ČECHY, O. S., 2012, ISBN: 978-80-87690-08-6**

Zákony, vyhlášky a jiné legislativní dokumenty

- Sdělení č. 209/1992 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-209>

- **Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.** Dostupné z: <http://www.nssoud.cz/historie/umluva.pdf>
- Sdělení č. 10/2010 Sb. m. s. **Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.** Dostupné z: [10/2010 Sb. m. s. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením \(zakonyprolidi.cz\)](http://www.zakonyprolidi.cz/10/2010/Sb.m.s.Umluva_o_pravech_osob_se_zdravotnim_postizenim)
- Série Evropských úmluv – č. 164, **ÚMLUVA NA OCHRANU LIDSKÝCH PRÁV A DŮSTOJNOSTI LIDSKÉ BYTOSTI V SOUVISLOSTI S APLIKACÍ BIOLOGIE A MEDICÍNY.** Dostupné z: https://www.lf3.cuni.cz/3LF-426-version1-umluva_o_lidskych_pravech_a_biomedicine.pdf
- **Úmluva o právech osob se zdravotním postižením.** Dostupné z: Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením (mpsv.cz)
- 32000L0078; **Úřední věstník L 303, 02/12/2000 S. 0016 – 0022. Směrnice Rady 2000/78/ES.** Dostupné z: [https://eur.lex.europa.eu/legal.context/cs/ALL/?uri=CELEX 32000L0078](https://eur.lex.europa.eu/legal.context/cs/ALL/?uri=CELEX%2032000L0078)
- **Zákon č. 372/2011 Sb., Zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách).** Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-372#cast4>
- **Zákon o sociálních službách.** Dostupné z: <https://www.spmpr.cz/pro-rodinu/legislativa/zakon-o-socialnich-sluzbach/>
- **Zákon č. 108/2006 Sb., Zákon o sociálních službách.** Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>
- **Zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech.** Dostupné z: [526/2002 Sb. Úplné znění zákona č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů \(zakonyprolidi.cz\)](http://www.zakonyprolidi.cz/526/2002/Sb.Uplne_zneni_zakona_c.227/1997/Sb.,_o_nadacich_a_nadacnich_fondech_a_o_zmene_a_doplneni_nekterych_souvisejicich_zakonů)
- **Zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů.** Dostupné z: [248/1995 Sb. Zákon o obecně prospěšných společnostech \(zakonyprolidi.cz\)](http://www.zakonyprolidi.cz/248/1995/Sb.Zakon_o_obecně_prospěšných_společnostech)
- **Zákon č. 435/2004 Sb. ze dne 13. května 2004, o zaměstnanosti.** Dostupné z: [https://www.zakonyprolidi.cz/cz/2004-455](http://www.zakonyprolidi.cz/cz/2004-455)
- **Zákon č. 561/2004 Sb. (ve znění k 1. 2. 2022), o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).** Dostupné z: <https://www.msmt.cz/dokumenty/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-ode-dne-1-2-2022/>
- **Zákony k problematice zdravotního postižení** Zveřejněno uživatelem [Pavlína Jiráková](#). Dostupné z <https://www.alfabet.cz/legislativa/zakony-k-problematice-zdravotniho-postizeni/>

Internetové zdroje

- **Bydlení (nejen) pro lidi se zdravotním postižením.** Dostupné z: www.bydleni--nejen--pro lidi se postižením.pdf
- **Canisterapie.** Dostupné z: <https://www.pomocnetlapky.cz/nase-sluzby/canisterapie>
- **Český svaz mentálně postižených sportovců. Sport pro lidi s mentálním postižením. O svazu.** [online]. [vid 18. 3. 2022]. Dostupné z: <https://www.csmpls.cz/o-svazu>
- **F70-F79 - Mentální retardace.** Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F70-F79>
- GRUNEWALD, Karl. **ZAVŘETE ÚSTAVY PRO MENTÁLNĚ POSTIŽENÉ, KAŽDÝ MUŽE ŽÍT V OTEVŘENÉ SPOLEČNOSTI, 2003.** Dostupné z: <http://www.kvalitav.praxi.cz/res/data/001/000182.pdf>
- **Hipoterapie ve fyzioterapii a ergoterapii – HTFE.** Dostupné z: <https://hipoterapie-cz.com/hiporehabilitace/pro-odporniky/htfe/>
- **Historie charity.** Dostupné z: www.charita.cz
- **Jak pomáháme.** Dostupné z: www.husitskadiakone.cz
- JANTOVÁ, Alžběta; JANTO, Pavol. **Volný čas a volnočasové aktivity.** Dostupné z: <https://sancedetem.cz/volny-cas-volnocasove-aktivity>
- JIRÁKOVÁ, P., **Mentální postižení,** zveřejněno: 18. 2. 2014. Dostupné z: <https://www.alfabet.cz/vyvojova-vada-u-ditete/typy-zdravotniho-postizeni/mentalni-postizeni/>
- **Jsme jiní – lidé s mentálním postižením.** Dostupné z: <https://www.cpzp.cz/clanek/2367-0-Jsme-jini-lide-s-mentalnim-postizenim.html>
- **Každý člověk je pro nás důležitý.** Dostupné z: www.charita.cz
- KOHOUTEK, Rudolf. **Pojem dotazník jako výzkumná metoda.** Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/dotaznik-jako-vyzkumna-metoda>
- **Komunitní formy péče pro lidi s mentálním postižením.** Dostupné z: komunitni_sluzby_chranene_bydleni.pdf
- **Koncepce podpory transformace pobytových sociálních služeb v jiné typy sociálních služeb, poskytovaných v přirozené komunitě uživatele a podporující sociální začlenění uživatele do společnosti.** Dostupné z: www.mpsv.cz/koncepce-podpory-transformace-sluzeb.pdf
- KOZÁKOVÁ, Z., PASTIERIKOVÁ, L., KREJČÍŘOVÁ, O. **Výchova a vzdělávání osob s mentálním postižením.** Universita Palackého v Olomouci,

2013, ISBN 978-80-244-3714-9 Dostupné z: <https://uss.upol.cz/Vychova-a-vzdelavani-osob-s-mentalnim-postizenim-Kozakova-Krejcirova-Pastierikova>

- **KŘÍŽKOVSKÁ, P. Vzdělávání dětí s mentálním postižením.** Dostupné z: <https://sancedetem.cz/vzdelavani-deti-s-mentalnim-postizenim>
- **Lemniskáta.** Dostupné z: www.lemniskata.cz
- **Lůžková psychiatrická péče.** Dostupné z: <https://psychoportal.cz/luzkova-psychiatricka-pece/>
- **Manuál základních postupů jednání při kontaktu s osobami s mentálním postižením.** Dostupné z: <http://www.mikroregion-vsetinsko.cz/PIC/Manu%C3%A1l/Manu%C3%A1l%20-%20ment%C3%A1ln%C3%AD%20posti%C5%BEen%C3%AD.pdf>
- **Mentální postižení.** Dostupné z: www.praceprozp.cz
- **MOJŽÍŠOVÁ, Adéla. Sociální práce s osobami se zdravotním postižením.** Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, rok 2019, ISBN 978-80-7394-738-5. Dostupné z: <https://www.public.cz/00032-00948-original.pdf>
- **Nadační fondy.** Dostupné z: <https://www.donorsforum.cz/nadace-a-fondy/nadacni-fondy.html>
- **Nadační fond Slunce pro všechny.** Dostupné z: www.donorsforum.cz
- **Nadační fond SYNESIS.** Dostupné z: www.nf-synesis.cz
- **Naše služby – Společnost Duha.** Dostupné z: www.spolecnostduha.cz
- **Nevládní neziskové organizace.** Dostupné z: [Nevládní neziskové organizace Autistické centrum \(muni.cz\)](http://Nevládní%20neziskové%20organizace%20Autistické%20centrum%20(muni.cz))
- **NEZISKOVÉ ORGANIZACE zabývající se péčí o jedince s mentálním postižením v ČR.** Dostupné z: www.neziskovky.pdf
- **Ombudsman, veřejný ochránce práv.** Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/pusobnost/rovne-zachazeni-a-diskriminace/>
- **O SKOKu do života.** Dostupné z: www.skokdozivota.cz
- **Osoby s mentálním postižením – varianta 1 (2. Jsme mentálně postižení, ale nejsme proto méněcenní).** Dostupné z: https://clanky.rvp.cz/wp-content/uploads/prilohy/10043/kapitola_mentalni_postizeni.pdf
- **Podpora samostatného bydlení Portus Praha.** Dostupné z: <https://www.portus.cz/poskystovane-sluzby/podpora>

- **Praktické rady: Podporované zaměstnávání osob s mentálním postižením.** Dostupné z: www.prace.cz/poradna/prakticke-rady/detail/article/podporovane-zamestnavani-osob-s-mentalnim-postizenim/
- **Rettův syndrom (dále jen RTT) je neurovývojové genetické onemocnění vázané na X chromosom, které se projevuje téměř výhradně u dívek. Podle: Spolek rodičů a přátel dívek s Rettovým syndromem.** Dostupné z: [Základní informace o Rettově syndromu \(rett-cz.com\)](http://zakladniinformaceoRettovesyndromu.rett-cz.com)
- **Role nestátních neziskových organizací při ochraně práv osob se zdravotním postižením.** Dostupné z: [nimages_does_PROGRESS-konference-Prezentace-Hutar-Role-NNO-při-ochrane-OZP\(1\)](#)
- **Rytmus, O nás.** Dostupné z: <https://rytmus.org./o-nas/>
- **„Seš zátěž pro společnost, ment'áku!“ Lidé s postižením jsou často obětmi násilí. Jak z toho ven?** Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/ses-zatez-pro-spolecnost-mentaku-lide-s-postizenim-jsou-casto-obetmi-nasili-jak-8384990>
- **Služby pro lidi s mentálním postižením.** Dostupné z: www.diakonie.cz
- **VI. SLUŽBY SOCIÁLNÍ PÉČE.** Dostupné z: www.brailnet.cz/sons/docs/socprav/social6/html/
- **Standard akutní lůžkové psychiatrické péče.** Dostupné z: <https://objekty.epis.cz/vzmzd5-16-06pdf.pdf>
- **Stanovy spolku Asociace pomáhající lidem s autismem Severní Čechy, z. s.** Dostupné z: <https://apla-sc.cz/apla-o-nas/apla-standovy.html>
- **STRUNZOVÁ, Věra, MAREK, Matouš. Arteterapeutická skupina.** Dostupné z: <https://www.kappa-praha.cz/arteterapie>
- **ŠTĚRBOVÁ, Dana. Sexuální výchova u osob s postižením.** Dostupné z: www.sancedetem.cz
- **Úsměvy.** Dostupné z: [Úsměvy \(usmevy.cz\)](http://Usmevy.usmevy.cz)
- **V Česku se rozjíždí online výzkum násilí na lidech se zdravotním postižením.** Dostupné z: [Zahájili jsme on-line výzkum násilí na lidech se zdravotním postižením | In-Ius.cz](http://Zahajilijsmeon-linevyzkumnasilinalidechsezdravotnimpostizenim|In-Ius.cz)
- **Zahájili jsme on-line výzkum násilí na lidech se zdravotním postižením.** Dostupné z: [Zahájili jsme on-line výzkum násilí na lidech se zdravotním postižením | In-Ius.cz](http://Zahajilijsmeon-linevyzkumnasilinalidechsezdravotnimpostizenim|In-Ius.cz)
- **Základní pomy v sexuologii.** Dostupné z: CSP_2007_7_364_365.pdf (cspsychiatr.cz)

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá problematikou kvality života lidí s mentálním postižením (retardací) v České republice. Uvedenou tematiku zkoumá z mnoha úhlů pohledu. Začíná legislativními předpisy, které zahrnují jednotlivé oblasti a ze kterých vyplývá, že v žádném předpisu ani zákonu daná problematika není řešena uceleně, ale pouze po částech. Pro lepší pochopení úskalí, které sebou přináší mentální postižení je v práci zahrnutá i část, která se zabývá vysvětlením pojmu mentální retardace a její klasifikací, tj. rozdělení do jednotlivých stupňů. Oblasti, kterými se práce zabývá, jsou zařazení mentálně postižených lidí do vzdělávacího systému, včetně speciálních škol, jejich následné uplatnění na pracovním trhu, možnosti bydlení, kde je zdůrazněný pozitivní trend přechodu od institucionalizace k individuálnímu přístupu, oblast volnočasových aktivit. Diplomová práce ale neopomíjí ani citlivá a i v dnešní době hodně kontroverzní témata jako sexualita, mateřství (rodičovství) či násilí páchané na lidech s mentálním postižením. Pro lepší práci s lidmi s mentálním postižením byly vypracovány metody sociální práce, které zvláště pracovníkům v sociální oblasti, pomáhají lépe uchopit práci s konkrétním člověkem (klientem). Dále se práce věnuje i nevládním neziskovým organizacím, které hrají důležitou roli v péči o takto postižené lidi. V praktické části diplomové práce je formou dotazníků zjišťována spokojenost pěti konkrétních klientů s mentálním postižením (respektive zaměstnanců) v chráněné dílně Lemniskáta. Z odpovědí na uvedené dotazníky jednoznačně vyplynulo, že pokud se mentálně postižený člověk cítí dobře, najde smysl v práci, je součástí kolektivu a zároveň má oporu i v sociálním pracovníkovi, může se cítit naprosto spokojeně a vést v rámci možností „normální“ život, mít své přání a sny stejně jako ostatní „normální“ lidé.

Abstract

The main focus of this diploma thesis is the quality of mentally challenged people's life in the Czech Republic. The quality of their life is being analyzed from various perspectives. The thesis begins with legislation which includes individual spheres from where it's clear that this issue isn't in any law nor regulation comprehensive, but it's included only partly. The explanation and classification of retardation is included for better understanding. The main spheres of focus are following: enrollment of mentally challenged people into education including special schools followed by an assertion on the work market, housing options (especially the positive trend of transition from institutional to individual

approach), leisure activities. The thesis includes sensitive topics such as sexual life, motherhood (parenthood) or violence against mentally challenged people as well. Special social work-related methods haven been developed for better cooperation between workers and mentally challenged clients. The thesis also aims on the role of non-governmental non-profit corporations which play a significant role in the work with mentally challenged people. The practical part is included as questionnaires aiming on finding the level of satisfaction of specific mentally challenged clients (as well as the level of satisfaction of the workers) in protected facility called Lemniskáta. From the answers to the questionnaires, it is clear that a mentally challenged person who feels good, gets the point of the work, is part of the collective and also seeks the support from the staff, can feel comfortable, live a “normal” life and have dreams just like other ordinary people.